

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Essi Ala-Jokimäki ja Elli Äikäs

LAPSEN KUULLUKSI TULEMINEN SIJAIS- HUOLLOSSA

Lasten ja työntekijöiden näkökulmia lasten kuulemisesta

Sosiaali- ja terveysala
2021

TIIVISTELMÄ

Tekijät	Essi Ala-Jokimäki ja Elli Äikäs
Opinnäytetyön nimi	Lapsen kuulluksi tuleminen sijaishuollossa – lasten ja työntekijöiden näkökulmia lasten kuulemisesta
Vuosi	2021
Kieli	suomi
Sivumäärä	52+6
Ohjaaja	Heidi Blom

Lastensuojelun lähtökohtana on aina lapsen etu. Jotta lapsen etu voidaan turvata, on lastensuojelun työntekijöiden velvollisuutena taata lapselle kuuluvat oikeudet. Yksi lapsen keskeisistä oikeuksista on kuulluksi tuleminen ja siitä on erikseen säädetty laissa ja ihmisoikeussopimuksessa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää sijaishuollossa asuvien lasten kokemuksia kuulluksi tulemisesta. Tarkoituksena on selvittää myös sijaishuollon työntekijöiden näkemyksiä lasten kuulemisesta. Tutkimuksen tavoitteena on herättää keskustelua tärkeästä lasten oikeudesta ja saada työyhteisöt kiinnittämään aiheeseen huomiota omassa toiminnassaan.

Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään lastensuojelua, lapsen osallisuutta ja kuulluksi tuleamista. Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä ja aineisto hankittiin teemahaastattelua käyttäen. Työntekijöiden ja lasten vastaukset analysoitiin erikseen.

Tutkimustuloksista selvisi, että lapset kokevat pääsääntöisesti tulevansa kuulluiksi sijaishuollossa. Lapset eivät tuoneet ilmi, että erilaisilla tekijöillä olisi suurempia vaikutuksia kuulluksi tulemisessa. Työntekijöiden vastauksissa vuorovaikutuksen merkitys ja lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen korostuivat. Lisäksi kuulemistilanteen valitsemiseen on syytä kiinnittää huomiota.

Avainsanat kuuleminen, sijaishuolto, osallisuus, puhevalta, lastensuojelun laatusuositus, lastensuojelu

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Sosiaaliala

ABSTRACT

Author	Essi Ala-Jokimäki, Elli Äikäs
Title	Hearing the Child in Foster Care – Hearing the Child from the Perspective of the Child and the Employee
Year	2021
Language	Finnish
Pages	52+6 Appendices
Name of Supervisor	Heidi Blom

The basis of the child welfare services is the best interests of the child. In order for that to happen, it is the responsibility of the child welfare services to ensure the child's rights. One of the key rights of the child is being able to be heard. It is written in legislation and in the Universal Declaration of Human Rights. The main purpose of the bachelor's thesis is to research the experiences of being heard from the perspective of the children in foster care and the employees. The aim is to create discussion and make the work communities pay attention to the topic.

The theoretical framework of the study consists of foster care, involvement and hearing the child. A qualitative research method was used in the empirical research and thematic interviews were used as a data collection method. The responses of the children and employees were analyzed separately.

The results of the research showed that children are being heard most of the time. The children did not think that different factors had any real impact on being heard. The employees thought that the significance of interaction and recognition of individual needs were highlighted. The moment of hearing the child has to be carefully considered.

Keywords	hearing the child, foster care, child welfare, involvement, right to be heard, child welfare quality guideline
----------	--

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	8
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	10
	2.1 Tutkimuksen tavoite	10
	2.2 Tutkimuskysymykset.....	10
	2.3 Tutkimuksen rajaus.....	11
	2.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	11
3	KUULEMINEN.....	13
4	LASTENSUOJELU	16
	4.1 Lastensuojelu Suomessa	16
	4.1.1 Nykypäivän lastensuojelu	18
	4.1.2 Koronan vaikutukset lastensuojeluun.....	19
	4.2 Puhevalta	20
	4.3 Osallisuus	20
	4.4 Lastensuojelun laatusuositus.....	21
	4.5 Lainsäädäntö	22
5	YK:N LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS	24
	5.1 Mitä sopimuksella on saavutettu?.....	24
	5.2 Kansallinen lapsistrategia	25
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	26
	6.1 Tutkimusote ja kohde	26
	6.2 Tutkimusaineiston kerääminen	26
	6.3 Aineiston analyysi	27
	6.4 Aikaisempia tutkimuksia	28

7	TUTKIMUSTULOKSET	30
7.1	Lasten haastattelu.....	30
7.1.1	Kuulluksi tuleminen sijaishuoltoyksikössä	31
7.1.2	län vaikutus kuulemiseen.....	32
7.1.3	Kuulemisen muuttuminen sijaishuollon eri vaiheissa	33
7.1.4	Lasten tyytyväisyys kuulemiseen	34
7.1.5	Lasten toiveet kuulemisen kehittämisessä	34
7.2	Työntekijöiden haastattelu	35
7.2.1	Vuorovaikutuksen merkitys	35
7.2.2	Yksilöllisyys	36
7.2.3	Haastavat tilanteet.....	38
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	40
9	POHDINTA.....	43
9.1	Mitä tekisimme toisin?	45
9.2	Jatkotutkimusideat	46
	LÄHTEET	47
	LIITTEET	52

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1 Lapsen kuulluksi tuleminen sijaishuollossa	31
Kuvio 2 Lapsen kokemukset iän vaikutuksesta kuulemiseen	32
Kuvio 3 Kuulemisen muuttuminen sijaishuollon eri vaiheissa.....	33
Kuvio 4 Lasten tyytyväisyys kuulluksi tulemisesta	34
Kuvio 5 Vuorovaikutukseen liittyviä teemoja	35
Kuvio 6 Lapsen kuulemiseen vaikuttavia tekijöitä	37
Kuvio 7 Kuulemiseen liittyvät haastavat tilanteet	38

LIITELUETTELO

LIITE 1. Saatekirje vanhemmalle

LIITE 2. Saatekirje lapselle

LIITE 3. Saatekirje työntekijälle

LIITE 4. Vaasan kaupungin organisaatiokaavio

LIITE 5. Haastattelukysymykset työntekijöille

LIITE 6. Haastattelukysymykset lapsille

1 JOHDANTO

Lapsi tulee lastensuojelun asiakkaaksi, kun sosiaalityöntekijä tekee asiakkuudesta päätöksen joko lastensuojeluilmoituksen tai muuten heränneen huolen myötä. Asiakkuus voi johtaa lapsen sijoittamiseen kodin ulkopuolelle, mikäli lapsen kasvuolot tai terveys vaarantuvat lapsen asuessa kotona. Sijaishuollossa työskentelevien on huolehdittava lapsen oikeudesta tulla kuulluksi itseään koskevissa asioissa sekä oikeudesta olla osana sijaishuoltoyksikön yhteisöä ja sitä kautta vaikuttaa yhteisiin asioihin. Lapsen kuulemista toteutetaan sekä päätöksenteossa lasta koskevissa asioissa että tavallisessa arjessa. Lapsen kuuleminen on myös dokumentoitava ja hänen toiveensa ja ajatuksensa tulee kirjata hänen asiakirjoihinsa. Sijaishuollossa asuvien lasten taustat ja yksilölliset tarpeet on tärkeää huomioida arjessa. Lapselle tulee luoda tunne kuulluksi tulemisesta, vaikka hänen mielipiteensä ei aina toteutuisikaan päätöksenteossa. Sijaishuollossa asuva lapsi ei ole välttämättä tottunut ilmaisemaan omia toiveitaan ja mielipiteitään, eikä hän ehkä ymmärrä omia mahdollisuuksiaan ja oikeuksiaan vaikuttaa asioihin. Silloin työntekijöillä on velvollisuus tukea lasta omien oikeuksiensa käytössä.

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Vaasan kaupungin sijaishuoltoyksiköissä asuvien yli 12-vuotiaiden lasten kokemuksia kuulluksi tulemisesta. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään sijaishuollossa työskentelevien henkilöiden kokemuksia lasten kuulemisesta. Opinnäytetyössä selvitetään myös lasten kuulemiseen vaikuttavia tekijöitä ja siihen liittyviä haasteita. Opinnäytetyön tavoitteena on saada sijaishuollossa asuvien lasten ääni kuuluviin ja korostaa heidän oikeuksiaan. Lasten kokemuksia tukemaan halutaan saada myös työntekijöiden näkökulma kuulemisesta, jotta toimintatapoja voitaisiin kehittää.

Aihe opinnäytetyöhön valikoitui, koska koimme, että sosionomikoulutuksen opinnoissa ei riittävästi korosteta asiakkaan kuulemisen tärkeyttä. Lisäksi olemme molemmat kiinnostuneita työstä lastensuojelussa. Pidämme tärkeänä puolustaa haa-

voittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksia ja etenkin sijaishuollossa työskentelevien aikuisten tehtävänä on tukea lapsia vaikuttamaan omiin asioihinsa. Lastensuojelulaki (L13.4.2007/417) ohjaa kaikkea työtä lastensuojelussa ja työntekijöiden on oltava laeista tietoisia.

Tutkimus toteutetaan kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä. Aineisto kerätään teemahaastattelulla. Lapset haastatellaan henkilökohtaisesti kasvotusten ja työntekijöille järjestetään ryhmähaastattelu. Tutkimuksen tarkoitus on painottaa pääasiassa lasten kokemuksia kuulluksi tulemisesta. Niiden lisäksi tarkoituksena on saada työntekijöiden näkökulma lasten kuulemisesta. Teoriaosuudessa kerromme laajasti lastensuojelun eri muodoista sekä sen nykytilasta Suomessa. Lisäksi käsittelemme YK:n lapsen oikeuksien sopimusta, lapsen osallisuutta sekä kuulemisen soveltamista sijaishuollossa. Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat lastensuojelu, kuuleminen, puhevalta, osallisuus, sijaishuolto sekä lastensuojelun laatusuosituks.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten lapsen kuulluksi tuleminen toteutuu kolmessa Vaasan kaupungin sijaishuoltoyksikössä. Tutkimus toteutetaan haastatteleamalla sijaishuollossa asuvia lapsia sekä siellä työskenteleviä asiantuntijoita. Lapsen kuulemisesta määritellään erikseen laissa ja haluamme saada lasten kokemukset siitä kuuluviin. Aihe on tärkeä ja toivomme, että opinnäytetyömme herättää työyhteisöissä keskustelua ja lapsen kuulemiseen alettaisiin kiinnittää enemmän huomiota. Lisäksi haluamme syventää omaa tietoisuuttamme lapsen kuulluksi tulemisesta ja hyödyntää osaamistamme työelämässä.

2.1 Tutkimuksen tavoite

Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa lapsen kuulluksi tulemistä Vaasan kaupungin sijaishuoltoyksiköissä ja sitä, miten se toteutuu käytännössä. Haastattelut tehdään niin sijaishuoltoyksiköissä asuville lapsille kuin sijaishuoltoyksiköissä työskenteleville ohjaajillekin. Tutkimuksessa kuvataan kuulluksi tulemisen tärkeyttä. Siinä selvitetään, miten lapsen ikä vaikuttaa kuulluksi tulemiseen ja onko erilaisilla taustoilla, kuten kulttuurilla tai perheen elintasolla vaikutusta kuulluksi tulemisessä. Tavoitteena on myös saada sosiaalialan työyhteisöt kiinnittämään huomiota aiheeseen sekä kehittämään omaa toimintaansa sen puitteissa. Lisäksi haluamme korostaa työntekijän roolia kuulemisessa ja ymmärtää kuulluksi tulemisen merkityksen työntekijän ja lapsen näkökulmasta. Haluamme myös kehittää omaa ammatillisuuttamme ja pystyä hyödyntämään tutkimusta tulevaisuudessa työelämässä sekä saada aikaiseksi yleistä keskustelua lapsen kuulluksi tulemisesta.

2.2 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme päätutkimuskysymys on:

1. Miten lapsen kuulluksi tuleminen toteutuu sijaishuollossa?

Esitämme alatutkimuskysymyksiämme:

1. Miten sijaishuoltoyksiköissä asuvat lapset kokevat tulevansa kuulluiksi heitä koskevissa asioissa?
2. Miten sijaishuollossa työskentelevät toteuttavat kuulemista ja mitkä asiat siihen vaikuttavat?
3. Millaisia haasteita kuulemiseen liittyy?

2.3 Tutkimuksen rajaus

Tarkastelemme kuulemisen toteutumista 12 vuotta täyttäneiden lasten osalta, sillä 12-vuotias on lain mukaan puhevaltainen. Jätämme siis pois alle 12-vuotiaita koskevan kuulemisen. Tutkimuksen tarkoituksena on nimenomaan selvittää kuulemisen toteutumista sijaishuollon näkökulmasta, eikä niinkään päätöksenteossa. Sosionomi-tutkinnon suorittaneina emme tule työskentelemään virallisten päätösten tekoon liittyvissä asioissa, joten tutkimus on hyvä rajata tulevaisuuden mahdolliseen työnkuvaan sopivaksi. Tutkimuksen pääpaino on tarkoitus pysyä lasten näkökulmassa, mutta asiantuntijoiden näkökulmaa tarvitaan myös tukemaan tutkimusta. Tutkimuksessa on tarkoitus haastatella sijaishuoltoyksiköissä johtavassa asemassa olevia asiantuntijoita, sillä uskomme heillä olevan laajaa näkemystä työyhteisön periaatteista ja kokemuksista.

2.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen toteuttaminen edellytti tutkimusluvan saamista Vaasan kaupungin tulosaluejohtajalta. Tutkimusluvan saatuaamme veimme sijaishuoltoyksiköihin saatekirjeet, joilla pyysimme haastateltavien lasten vanhemmilta (liite 1.) lupaa lasten haastattelemiseen. Toimitimme myös lapsille (liite 2.) ja sijaishuollon työntekijöille (liite 3.) saatekirjeet, joissa kerroimme tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteista. Haastatteluissa noudatimme yksityisyyden suojaa emmekä tuoneet tutkimustuloksissa julki kenenkään haastateltavan henkilöllisyyttä. Haastattelut äänitettiin, mutta tulosten analysoinnin jälkeen hävitimme kaikki aineistot. Emme myöskään tuo tutkimuksessa esiin sitä, missä yksiköissä haastattelut on toteutettu. Tutki-

mustulokset perustuvat täysin haastattelemiemme henkilöiden kokemuksiin, emmekä ole tehneet aiheesta omia tulkintoja. Olemme myös tiedottaneet saatekirjeissä haastateltavia ja heidän vanhempiaan sekä työntekijöitä siitä, että tutkimus tullaan julkaisemaan Theseus-tietokannassa ja se on kaikkien luettavissa.

Elina Pekkarisen artikkelissa sivustolla Vastuullinen tiede puhutaan paljon lapsen suostumuksesta tutkimukseen ja siitä, kuinka suostumusta voidaan tulkita. Pekkarisen mukaan haastateltavalle tulee antaa riittävästi tietoa tutkimuksen tarkoituksesta ja seurauksista. Lisäksi on huomioitava, että haastateltavalla on riittävä ajattelukyky päätöksentekoon ja ylipäättään tutkimuksen aiheeseen. Pekkarinen pitää myös tärkeänä asioiden muotoilua, jotta lapsi tai nuori varmasti ymmärtää mihin on antamassa suostumuksensa. (Pekkarinen 2018) Muotoilimme saatekirjeet siten, että lapsi sai selkeän kuvan siitä, mitä tutkimuksemme koskee, miten tietoja tullaan käsittelemään ja mihin niitä käytetään.

3 KUULEMINEN

Lähtökohtaisesti lapsen kuuleminen sijaishuollossa on kaiken perusta. Sosiaalialalla työskenneltäessä täytyy muistaa asiakkaiden itsemääräämisoikeus. Itsemääräämisoikeus tarkoittaa sitä, että lain ja säädösten mukaan ihmisellä on oikeus päättää omasta elämästään ja vaikuttaa päätöksiin oman ikä- ja kehitystasonsa mahdollistamalla tavalla (Tukiliitto 2017). Usein kuulee puhuttavan itsemääräämisoikeudesta kokonaisuutena, mutta kuulemisesta sen yhtenä osana ei niinkään puhuta. Haluamme tuoda ilmi, että kuuleminen ja kuunteleminen ovat kaksi täysin eri asiaa. On tärkeää kuulla lapsen toiveita ja mielipiteitä sekä ottaa ne käytännössä huomioon, ei vain kuunnella huomioimatta asiaa todellisuudessa. Kuuleminen on lapsen oikeuksien sopimuksen (Unicef 2020) keskeinen periaate, joten mielestämme on tärkeää tutkia sen toteutumista ja korostaa sen tärkeyttä ja merkitystä. Lapsen kuulemisesta on säädetty myös lastensuojelulaissa (L13.4.2007/417), joten se toimii yhtenä lähtökohtana tutkimukselle.

Lapsen oikeuksien sopimuksen pohjimmainen tarkoitus on korostaa lapsia koskevia ihmisoikeuksia. Sen tärkein tavoite on tasa-arvoisen turvan, koulutuksen sekä terveyden takaaminen. Lapsen oikeuksien sopimus on maailman laajimmin ratifioitu YK:n ihmisoikeuksien sopimus. Näin ollen valtiot, jotka allekirjoittavat sopimuksen, ovat velvollisia mukauttamaan lainsäädäntönsä sopimusta vastaavaksi. Sopimuksen keskeiset periaatteet ovat syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen. Sopimuksessa määritellään lapsen kuuleminen siten, että lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä ja saada tietoa häntä koskevista asioista. Hänen mielipiteensä on myös huomioitava hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsen huollosta ja kasvatuksesta, mutta mikäli se ei toteudu, on lapsella oikeus saada valtion ja kuntien järjestämää tukea ja apua. Vastuu lapsen kasvatuksesta on muilla aikuisilla, jos lapsen vanhemmat eivät sitä pysty tarjoamaan. Lastensuojelun työnteki-

jöiden tehtävänä on myös aika-ajoin arvioida tarve kodin ulkopuolelle sijoittamisesta. Sopimuksessa määritellään myös lapsen oikeus yksityisyyteen ja yksilölliseen kohtaamiseen. (Unicef 2020.) Lapsen yksilöllisellä kohtaamisella tarkoitetaan sitä, että lapselle on järjestettävä mahdollisuus kahdenkeskiseen tapaamiseen työntekijän kanssa ja lasta tulee tavata henkilökohtaisesti riittävän usein. (THL 2013.) YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa kuuleminen määritellään siten, että lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä ja saada tietoa häntä koskevista asioista. Hänen mielipiteensä on huomioitava hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lastensuojelun työntekijöiden tehtävänä on myös aika ajoin arvioida tarve kodin ulkopuolelle sijoittamisesta. Sopimuksessa määritellään myös lapsen oikeus yksityisyyteen ja yksilölliseen kohtaamiseen. (Unicef 2020.)

Lapsen kuuleminen tarkoittaa sitä, että selvitetään lapsen mielipide ja toiveet häntä koskevissa asioissa. Kuulemiselle ei ole asetettu ikärajaa vaan sen mahdollisuus arvioidaan iän ja kehitystason mukaisesti. Kuulemista toteutetaan aina, ellei sille ole ilmeistä estettä kuten — lapsen terveyden tai kehityksen vaarantuminen — tai jos sen koetaan olevan erityisen tarpeetonta. (Väestöliitto 2018) Tilanteeseen, jossa lapsi käyttää oikeuttaan tulla kuulluksi, kannattaa kiinnittää huomiota monellakin tapaa. Kuulijan roolissa olevan on aidosti kuunneltava lasta ja keskustelun on oltava dialogista, ei yksipuolista kuulustelua. Kaikki kuulemistilanteet ovat myös yksilöllisiä ja kuultavat lapset reagoivat tilanteisiin eri tavoin. Tilan ja vapauden antaminen kuulemistilanteessa ovat tärkeitä ja aikuisen tulisi rohkaista ja kannustaa lasta mielipiteensä muodostamiseen. Tilanteessa, jossa lasta kuullaan, on tärkeää huomioida vallitsevat olosuhteet. Turvallinen ja lapselle suotuista ympäristö luo lapselle tilan mielipiteen ilmaisuun. Myös lapsen yksilölliset tarpeet kuten käsittelytahti, keskittymiskyky ja riittävä aika on tärkeää huomioida. Lasta tulisi myös suojella informaatiolta, joka voisi aiheuttaa hänen hyvinvoinnilleen haittaa. (Toivonen & Pollari 2018. 83–84)

Gerdesin ja Fagerstrandin (2012, 47.) lasten oikeuksia käsittelevän teoksen mukaan lapsella ei pitäisi olla vain oikeutta puhua, vaan näkemyksillä pitäisi olla myös

seurauksia. Kuitenkin Toivosen ja Pollarin (2018, 84) artikkelissa painotetaan, että kuuleminen ei tarkoita sitä, että päätöksentekovalta asiassa olisi lapsella. Lapsen mielipide päätöksenteossa riippuu täysin lapsen kyvystä ymmärtää asian merkitys. Oikeus ja velvollisuus päätöksenteossa on aina viime kädessä aikuisella. Lapset kuitenkin korostavat haluavansa tulla kuulluksi siksi, että heitä kuunneltaisiin, eivätkä siksi, että he haluaisivat loppupuleissa päättää asiasta. Lapsella on myös oikeus kuulla perustelut, mikäli hänen toivettaan ei voitu toteuttaa käytännössä. Lapsen tulee saada kirjallinen päätös häntä koskevasta asiasta, josta käy ilmi myös perusteet päätökselle. Päätös on myös käytävä lapsen kanssa suullisesti läpi ja varmistettava lapsen kehitystason mukainen ymmärrys asiasta.

4 LASTENSUOJELU

Lastensuojelun tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuun ja kehitykseen. Sen tehtävänä on taata lapselle turvallinen ja monipuolinen kasvuympäristö sekä erityinen suojelu. Tärkeä osa sitä on ehkäisevä lastensuojelu sekä varhainen tuki. Lastensuojeluasioissa on aina ensisijaisesti huomioitava lapsen etu ja päätökset tulee tehdä sen mukaan yksilölliset tarpeet huomioiden. (STM 2021 a.)

4.1 Lastensuojelu Suomessa

Lastensuojelun perusta on ehkäisevä lastensuojelu, jonka tarkoituksena on tukea vanhemmuutta sekä edistää ja turvata lasten kasvu ja kehitys. Siitä ovat vastuussa kaikki kuntien peruspalvelut, kuten neuvola, varhaiskasvatus ja perusopetus. Ehkäisevä lastensuojelu ei edellytä lastensuojelun asiakkuutta vaan sen tarkoituksena on löytää avun tarvitsijat ja ohjata heidät tuen piiriin. (STM 2021 a.)

Lastensuojeluasia tulee vireille lastensuojeluilmoituksen kautta. Sosiaalityöntekijä tekee seitsemän arkipäivän kuluessa lastensuojelutarpeen selvityksen. Kiireellisissä tapauksissa selvitys tulee tehdä heti. Lastensuojeluasiakkuus alkaa, mikäli sosiaalityöntekijä katsoo siihen tarvetta. Sen jälkeen lapselle nimetään oma sosiaalityöntekijä, joka laatii hänelle yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa asiakassuunnitelman. Kunta on velvollinen järjestämään perheen tarvitsemat sosiaalihuollon palvelut. (STM 2021 a.)

Avohuollon tukitoimet ovat monimuotoisia ja niitä voidaan tarjota hyvin yksilöllisesti riippuen perheen tilanteesta. Avohuollon tukitoimien päätös tehdään silloin, kun lapsen kasvuolot vaarantavat lapsen terveyden tai kehityksen. (STM 2021 a.) Avohuollon tukitoimilla pyritään tukemaan ja vahvistamaan vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia ja kykyjä toimia kasvattajana. Avohuollon tukitoimet ovat ensisijainen keino välttää lapsen huostaanotto tai sijaishuolto. Ne on kuitenkin oltava lapsen edun mukaisia ja tukitoimien riittävyyttä tulee arvioida säännöllisesti. (THL 2021)

Kiireellinen sijoitus tarkoittaa sitä, että lapsi sijoitetaan viipymättä kodin ulkopuolelle. Tässä tapauksessa lapsi on välittömässä vaarassa. (STM 2021 a.) Kiireellisestä sijoituksesta ja sen päättämisestä on aina tehtävä viranomaispäättös ja sen voi tehdä sosiaalityöntekijä, jolla on sosiaalitoimen määräämä ammatillinen kelpoisuus. Kiireellisen sijoituksen kesto on lähtökohtaisesti 30 vuorokautta. Sinä aikana on tarkoitus selvittää mahdollinen huostaanoton tai muiden tukitoimien tarve. Mikäli 30 vuorokautta ei riitä tarpeiden selvittämiseen ja arvioimiseen, voidaan sijoitusta jatkaa enintään 30 vuorokaudella. Sijoitus voidaan toteuttaa perhehoidossa, lastensuojelulaitoksessa, terveydenhuollon laitoksessa tai muussa lapsen tarpeiden mukaisessa paikassa. (THL 2020 d.)

Huostaanottotilanteessa lapsi itse tai hänen kasvuolonsa vaarantavat vakavasti lapsen kehitystä ja terveyttä. Tämä on viimesijainen keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Tällöin tulee olla todettu, että avohuollon tukitoimet eivät ole mahdollisia tai riittäviä lapsen edun kannalta. Ennen kuin lapsi sijoitetaan esimerkiksi sijaishuoltoyksikköön, tulee selvittää mahdollisuus lapsen sijoittamisesta jonkun läheisen henkilön luokse. (STM 2021 a.)

Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen kasvatuksen ja hoidon järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuoltoa voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeita vastaavalla tavalla. Sijaishuollon tehtävänä on taata lapselle turvallinen kasvu- ja kehitysympäristö sekä arjesta ja oikeuksista huolehtiminen. (THL 2020 a.) Sijaishuoltoa toteutettaessa on huomioitava lapsen edun mukaisesti tavoite perheen jälleenyhdistämisestä (THL 2020 b). Lastensuojelulain (L13.4.2007/417.) mukaan sijaishuollon tulee huolehtia lapsen yksilöllisistä tarpeista ja huomioida hänen omat toiveensa.

Jälkihuoltoon ovat oikeutettuja kaikki, jotka ovat olleet sijaishuollossa tai sijoitettuna vähintään puoli vuotta avohuollon tukitoimin. Myös muut lastensuojelun asiakkaat voivat saada jälkihuoltoa. Sitä on oikeus saada 25-vuotiaaksi asti. Jälkihuoltoa voi olla esimerkiksi tuki asumiseen, opintoihin tai muihin itsenäistymiseen liittyviin asioihin. (STM 2021.)

4.1.1 Nykypäivän lastensuojelu

Ylen (2019) artikkelin mukaan lastensuojelu on ollut viime vuosina paljon esillä sen epäkohtien takia. Artikkelin mukaan lastensuojelun tila koostuu kolmesta pääongelmasta. Vanhempien ja lasten pahoinvointi on kasvanut, mikä johtaa siihen, että lastensuojelun resurssit kuormittuvat. Esimerkiksi mikäli lapsella on mielenterveysongelma, hänet ohjataan herkästi lastensuojelun piiriin, koska kunta ei pysty tarjoamaan hänen tarvitsemiaan mielenterveyspalveluita. Monien kuntien ongelma on, että lastensuojelussa kannetaan vastuuta sosiaalisista ongelmista, jotka eivät lähtökohtaisesti sinne kuulu. Toinen lastensuojelun ongelmakohta on työvoimapula. Se johtuu siitä, että monet työntekijöistä kuormittuvat ja vaihtavat alaa tai työpaikkaa. Uutta työvoimaa on vaikea löytää. Kolmantena pääongelmana artikkelissa nostettiin lasten oikeusturvan vaarantuminen. Sosiaalityöntekijöiden ylikuormittuminen on aiheuttanut sen, että lasten asioita ei ehditä käsitellä ajoissa.

Lastensuojelun epäkohdat ovat johtaneet surullisiin tapauksiin kuten 8-vuotiaan Vilja Eerikan surma. Tapauksessa lapsesta oli tehty monia lastensuojeluilmoituksia, mutta ne eivät johtaneet lapsen sijoittamiseen kodin ulkopuolelle. Lopulta lapsen elämä päättyi isän ja äitipuolen tekemään raakaan surmaan vuonna 2012. Tapauksen jälkeen lastensuojelun toimintaa on alettu tarkkailemaan ja muutoksia on kirjattu lastensuojelulakiin. Nykyisin laissa veloitetaan kirjaamaan lapsen ja työntekijän väliset tapaamiset tarkemmin asiakassuunnitelmaan. Lisäksi on selvitettyä lapsen turvalliset kasvuolosuhteet kaikkien lapsen kanssa tekemisissä olevien henkilöiden kanssa. Lastensuojelun lainsäädännössä on myös laajennettu ilmoitusvelvollisuutta poliisille, joka ennen koski vain epäilyä seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Nykyisin ilmoitusvelvollisuus koskee kaikkea väkivaltaa. Vilja Eerikan tapaus opetti sen, että kiireellisen sijoituksen tekemättä jättäminen voi johtaa ikäviin tapahtumiin. Tämän johdosta lastensuojeluun toivotaan rohkeutta vaikeidenkin päätösten tekoon ja huomion kiinnittämistä rehelliseen dokumentointiin. (Tasala 2016)

Sosiaali- ja terveysministeriön (2021 b.) mukaan viimeisimmät muutokset lastensuojelulakiin on tullut vuonna 2020. Muutosten tarkoituksena on vahvistaa lapsen oikeutta hyvään hoitoon ja kasvatukseen ja hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaiseen valvontaan ja huolenpitoon. Lisäksi tavoitteena on vahvistaa lapsen ja hänen huoltajansa oikeusturvaa ja tehostaa valvontaa. Lakimuutoksen myötä lapsen asiakassuunnitelmasta täytyy tulla ilmi, miten lapsen terveydenhuolto, varhaiskasvatus, perusopetus tai muu opetus järjestetään.

4.1.2 Koronan vaikutukset lastensuojeluun

Koronaviruksen takia asetetut rajoitustoimenpiteet ovat johtaneet haasteisiin lastensuojelussa. Esimerkiksi koulujen siirtyminen etäopetukseen sekä muut kansalliset rajoitustoimenpiteet ovat heijastuneet lastensuojeluun. Keväällä 2020 joissain kunnissa kerrottiin lastensuojeluilmoitusten määrän vähentyneen, mutta samalla poliisin kotihälytystehtävät perhe- ja lähisuhdeväkivallasta olivat nousseet. Pitkän tähtäimen vaikutuksia on vaikea vielä arvioida, mutta ne tulevat näkyviin vuosien saatossa. Kodin ulkopuolisten sijoitusten määrä on noussut huomattavasti, samoin lastensuojeluilmoitusten määrä. Huolestuttavinta tilanteessa on, että avun tarvitsijoiden määrä on kasvanut, mutta palveluiden saanti on heikentynyt. Koronan merkittävimpiä seurauksia ovat olleet perheiden sisäiset haasteet, vanhempien jaksamattomuus ja taloudelliset ongelmat sekä lasten koulunkäyntiin liittyvät haasteet. Positiivisena asiana on huomioitu, että yhteistyö eri toimijoiden välillä on lisääntynyt. (Tiili, A. Paasivirta, A., Kuokkanen, J. Eriksson, P. Nelimarkka, S. 2020.)

Svenska Ylen (2021) artikkelissa Vaasan lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä Tiina Böling nostaa esiin sen, että korona on vaikuttanut huomattavasti sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden väliseen suhteeseen. Jotkut tuen tarpeessa olevat asiakkaat eivät halua tavata välttämättä ollenkaan tartuntariskin takia. Tapaamisia voi olla hyvin hankala järjestää ja osa huolenaiheista jäädä havaitsematta. Böling kertoo, että pelko ja huoli koronatilanteesta on ajanut monen perheen eristäyty-

mään koteihinsa, eikä esimerkiksi lapsia uskalleta viedä päiväkotiin. Bölingin mukaan olisi erityisen tärkeää päästä tapaamaan tällaisia perheitä, jotta tiedettäisiin miten he voivat, ja mahdolliset ongelmat kotona pystyttäisiin havaitsemaan.

4.2 Puhevalta

Lastensuojelussa puhevalta on 12 vuotta täyttäneellä. Se tarkoittaa, että lapsen mielipide on otettava huomioon samalla tavalla kuin aikuisten. Tällöin lapsella on oikeus tutustua itseään koskeviin asiakirjoihin ja ennen päätöksen tekoa tulla virallisesti kuulluksi. Hänellä on oikeus hakea apua, vaatia palveluja ja vastustaa tehtyjä päätöksiä. Kuitenkin vastuu päätöksenteosta on aikuisella, mutta lapsella on oikeus osallistua siihen. (Lastensuojelu.info 2020)

Vaikka 12 vuotta täyttäneellä lapsella on lastensuojeluasioissa oikeus samanlaiseen puhevalttaan kuin aikuisella, ei voida olettaa hänen käyttävän puhevaltaa aikuisen tavalla. Sosiaalityöntekijällä on velvollisuus avustaa lasta puhevallan käytössä ja tarvittaessa ohjattava lapsi oikeusavun piiriin tai huolehdittava siitä, että lapsella on asianmukainen edunvalvoja. (Toivonen, V. & Pollari, K. 2018. 80.)

4.3 Osallisuus

Osallisuudella tarkoitetaan oikeutta saada tietoa itseään koskevista asioista, kuten suunnitelmista, päätöksistä, ratkaisuista ja toimenpiteistä. Osallisuus antaa mahdollisuuden ilmaista omia mielipiteitä ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lastensuojelussa osallisuudella on erityisen suuri merkitys ja sen toteutuminen edellyttää sitä, että lapsella on kokemus kuulluksi tulemisesta. (THL 2019.)

Tanskanen ja Timonen-Kallio (2010, 21.) ovat tuottaneet kokoomateoksen, joka sisältää Elina Nivalan artikkelin. Sen mukaan lapsen osallisuus voidaan ymmärtää eri tavoin. Voidaan ajatella, että lapsen osallisuutta on se, että hän saa vaikuttaa joko itseään koskeviin asioihin tai laajemmin katsottuna lapsi on osa yhteisöä ja yhteiskuntaa. Lapsen oikeuksissa puhutaan kolmesta teemasta, joihin kuuluu turvallisuus, elintaso ja palvelut sekä osallistuminen. Turvallisuudella tarkoitetaan,

että jokaisella lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan. Elintaso ja palvelut takaavat lapselle oikeuden riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista. Osallistumisella korostetaan jokaisen lapsen oikeutta osallistua ja tulla kuulluksi itseään koskevista asioista.

Osallisuus on jaettu kolmeen osa-alueeseen sosiaali-, käyttäytymis- ja terveystieteellisen tutkimuksen perusteella. Ensimmäinen osa-alue on osallisuus omassa elämässä, joka tarkoittaa, että ihmisellä on oikeus elää omannäköistään elämää ja määrittellä osallistumisensa eri toimintoihin ja palveluihin. Toinen osa-alue on osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa. Ihmisellä on oikeus kuulua ja vaikuttaa itselle tärkeisiin ryhmiin ja asioihin. Hänellä on oikeus saada tukea vaikuttamiseen. Kolmas osa-alue on osallisuus yhteisestä hyvästä, joka tarkoittaa mahdollisuutta osallistua yhdessä tekemiseen ja nauttia sen tuomasta yhteisestä hyvästä. Yhteinen hyvä koostuu arvoista ja toiminnasta, joista seuraa arvostusta ja sosiaalisia suhteita. (THL 2020 c.)

4.4 Lastensuojelun laatusuositus

Lastensuojelun laatusuositus on tarkoitettu lastensuojelupalvelujen toteuttamisen, arvioinnin, kehittämisen ja johtamisen tueksi kuntiin. Lisäksi se on tarkoitettu lapsille, nuorille, vanhemmille, heidän läheisilleen sekä muille lastensuojelun toimijoille. (THL 2020 b.) Lastensuojelun laatusuositus painottaa entistä enemmän moniammatillista yhteistyötä sekä työntekijöiden riittävää aikaa asiakkaille. Tarkoituksena on myös ottaa paremmin huomioon työn kuormittavuus ja siitä johtuvat haasteet. Niissä korostetaan myös entistä enemmän lasten oikeuksia ja lapsilähtöisyyttä sekä ihmissuhdeperustaista työskentelyä. (STM 2019.) Lastensuojelun laatusuositus sisältää viisi eettistä periaatetta. Ne ovat asiakkaiden ihmisarvo ja perusoikeudet, lapsen etu, vuorovaikutus, ammattihenkilöstön työn laatu sekä vastuulliset päätökset ja toimintakulttuuri. Eettisiä periaatteita tulisi tarkastella lastensuojelun työyhteisöissä, jotta työ olisi mahdollisimman laadukasta ja tuki oikea-aikaista ja oikeanlaista. Lastensuojelun perusta on kirjattu lastensuojelulakiin. (THL 2020 b.)

Lastensuojelun laatusuosituksen tarkoituksena on ohjata lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön tekemistä ja järjestämistä. Laatusuositus on päivitetty vuonna 2019. Silloin suositukseen on lisätty sijaishuollon laatukriteerit ja valvonta. Päivityksen jälkeen siinä korostetaan entisestään lastensuojelun moniammatillista toteuttamista ja luottamuksen luomista jokaisen toimijan välillä. Moniammatillisella työyhteisöllä sekä lapsen lähipiirin luottamuksellisella yhteistyöllä pyritään eheään palvelukokonaisuuteen. (Malja, M. Puustinen-Korhonen, A. Petrelius, P. Eriksson, P. 2019. 4.)

4.5 Lainsäädäntö

Lapsen asemasta sijaishuollossa on säädetty erikseen **lastensuojelulaissa** (L13.4.2007/417). Sen mukaan lapselle on selvitettävä hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioiden, miksi hänet on otettu huostaan ja mihin sillä pyritään. Lapsella on oikeus tavata ja keskustella luottamuksellisesti hänelle määrätyn sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän kanssa häntä koskevista asioista.

Lastensuojelulain (L13.4.2007/417) keskeinen tavoite on taata jokaiselle lapselle turvallinen kasvuympäristö ja kehitys sekä oikeus erityiseen suojeluun. Lain mukaan kaikki alle 18-vuotiaat luetaan lapsiksi ja heidän oikeuksistaan on pidettävä huolta. Laissa määrätään, että lastensuojelun tarpeen arvioinnissa, päätöksen teossa sekä toteutuksessa on huomioitava lapsen tai nuoren mielipiteet ja toivomukset. Lapsen mielipiteen huomioiminen on toteutettava lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lisäksi kuulemisessa on huomioitava, ettei se vaaranna lapsen kehitystä tai hänen etuaan.

Lastensuojelulain mukaan lastensuojelun keskeisimpänä periaatteena on ottaa ensisijaisesti huomioon lapsen etu sekä ylläpitää lapsen läheissuhteita. Lastensuojelun tulee pyrkiä mahdollisimman varhaiseen puuttumiseen ja ehkäistä ongelmatilanteita. Lastensuojelun tarpeen arviointivaiheessa on otettava huomioon lapsen etua koskevat asiat, joihin kuuluu esimerkiksi ruumiillinen ja henkinen koskemat-

tomuus, itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuus, kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioiminen sekä taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. (L13.4.2007/417)

Lain sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisyyttä, asiakassuhteen luottamuksellisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. (L22.9.2000/812) Sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus ihmisarvoa kunnioittavaan kohteluun. Asiakkaalla on myös oikeus saada tietoa häntä koskevista asiakirjoista, jotka ovat voineet vaikuttaa häntä koskevan asian käsittelyyn. (Valvira 2015)

Hallintolain mukaan 12 vuotta täyttänyt lapsi on oikeutettu tulemaan kuulluksi häntä koskevassa lastensuojeluasiassa. Asianosaiselle on toimitettava aiheeseen liittyvät asiakirjat ja tuoda ilmi, millaisia seikkoja selvitys koskee. (L6.6.2003/434.) Hallintolain mukaisessa kuulemisessa asianosainen ja viranomainen allekirjoittavat asiakirjan. Kuulemiseen järjestetään kuulemistilaisuus, jossa lasta voidaan kuulla erikseen ja vanhempia joko yhdessä tai erikseen. Asianosaisella on oikeus saada tietoa päätöksestä etukäteen ja oltava tietoinen, että viranomainen voi tehdä päätöksen, vaikka kutsuttava ei saapuisi kuulemistilaisuuteen. (Paut 2020)

Sosiaalihuoltolaki koskee jokaista sosiaalihuollon asiakasta. Sen perusteella myönnetään palveluja niitä tarvitseville henkilöille riippumatta ominaisuuksista tai vammoista. Sosiaalihuoltolain mukaan asiakkaan etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, että asiakkaalla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omiin asioihinsa. Lain avulla huolehditaan siitä, että lapset ja lapsiperheet saavat tarvitsemiaan palveluja ja tukea ja heidän oikeuksistaan huolehditaan. Palveluita annettaessa ja kehittäessä on kiinnitettävä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. (L30.12.2014/1301)

5 YK:N LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS

YK:n lasten oikeuksien sopimus on lapsia koskeva ihmisoikeussopimus. Sen neljä pääperiaatetta ovat syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen. Sopimuksen tärkeimpänä tavoitteena on taata kaikille lapsille terveys ja koulutus sekä turvallinen ja tasa-arvoinen kasvuympäristö. Sopimus koostuu 54 artiklasta ja se on maailman laajimmin ratifioitu. Sopimukseen on lisätty kolme lisäpöytäkirjaa, jotka on laadittu vastaamaan muuttuvan maailman haasteisiin. Lisäpöytäkirjat käsittelevät lasten osallistumista aseellisiin konflikteihin, lapsikauppaa ja lasten hyväksikäyttöä prostituutiossa ja pornografiassa sekä lapsen valitusoikeutta. Valtiot, jotka allekirjoittavat sopimukset, ovat velvollisia mukauttamaan lainsäädäntönsä sopimusta vastaavaksi. (Unicef 2020.)

5.1 Mitä sopimuksella on saavutettu?

Marraskuussa 2019 sopimus täytti 30 vuotta. Sopimus on edistänyt lasten oikeuksia valtavasti ympäri maailman. Yhtenä suurimmista saavutuksista on lasten pääseminen kouluun. Vuonna 1989 noin 30 % lapsista jäi vaille koulua, kun 2018 enää vain 17 % ei päässyt kouluun. Aliravittujen lasten määrä on miltei puolittunut ja lapsikuolleisuus on laskenut alle puoleen. Sopimuksen ansiosta 25 miljoonaa tyttöä on säästynyt lapsiavioliitolta.

Suomessa sopimus on edistänyt laajasti lapsen osallisuutta. Lastensuojelulaissa vahvistetaan lapsen mahdollisuutta esittää mielipiteensä itseään koskevissa asioissa. Osallisuutta vahvistetaan myös pakollisilla oppilaskunnilla ala- ja yläkouluissa. Lapsen edun huomioiminen on vahvistunut ja se on kirjattu moneen kansalliseen lakiin. (Unicef 2020.) Vuonna 2005 Suomeen on saatu lapsiasiavaltuutettu, jonka ansiosta lapsen etu ja oikeudet varmistetaan lainsäädännössä ja päätöksen teossa (lapsiasiavaltuutettu 2020).

5.2 Kansallinen lapsistrategia

Lapsistrategian tavoitteena on lapsen oikeuksia kunnioittava yhteiskunta. Lapsistrategiaa ohjaa YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Sitä valmistelee parlamentaarinen komitea ja strategian on tarkoitus valmistua 2020 loppuun mennessä. Strategiaan kirjataan lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen nykytila, keskeiset tavoitteet sekä toimenpiteet. Pääministerin mukaan tarkoituksena on luoda lapsi- ja perhemyönteinen yhteiskunta, joka toteutuu jokaisella hallituskaudella ja yhdistää eri hallinnonaloja. (STM 2020.)

SOS-lapsikylän podcastissa SOScast (2020) haastateltiin lapsistrategian pääsihteerä Johanna Laisaarta. Laisaaren mukaan Suomessa lapsen oikeudet toteutuvat pääsääntöisesti hyvin, mutta lapset ovat edelleen eriarvoisessa asemassa. Suomen tilastojen mukaan esimerkiksi kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset kokevat eriarvoista kohtelua. Myöskään lasten osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet eivät toteudu hallinnontasolla kovin hyvin. Lapsistrategian tarkoituksena on, että yhdenvertaisuus toteutuu jokaisen lapsen kohdalla. SOScastin ylläpitäjä Kati Palsanen nostaa esiin lasten näkymättömäksi jäämisen, sillä usein lapsia koskevissa päätöksissä kuullaan tiettyjä lapsiryhmiä, joista suurin osa lapsista jää ulkopuolelle. Silloin tietty ryhmä edustaa kaikkien lasten mielipidettä eikä kaikkien ääni tule kuuluviin.

Laisaari kertoo, että lapsia ja nuoria on haluttu ottaa strategian ja lain valmisteluun mukaan. Tarkoituksena on kuulla mahdollisimman monien erilaisten lasten näkemyksiä ja osallistaa heitä lapsistrategian valmisteluun. Osallistuminen on mahdollista myös muilla kuin suomen kielellä, sillä kysely on käännetty kuudelle eri kielelle. Laisaari painottaa, että lasten kuulemiseen liittyy olennaisesti se, että mikäli heidän toiveensa tai mielipiteensä eivät toteudu, heidän on oikeus saada perusteet sille. Tärkeintä olisi, että lapset olisivat osallisena jo heitä koskevan asian suunnitteluvaiheessa ja heidän kuulemisensa olisi oikea-aikaista. Siten varmistetaan, että lapsella on tunne siitä, että häntä on kuultu ja hänen mielipiteellään on merkitystä. Yhtenä strategian tavoitteena on myös lisätä lasten ja nuorten tietoisuutta heitä koskevista oikeuksista. (Laisaari 2020)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksemme toteutettiin teemahaastatteluilla ja se on kvalitatiivinen tutkimus eli laadullinen tutkimus. Haastateltavat ovat Vaasan kaupungin lastensuojelun työntekijöitä ja sijaishuollossa asuvia lapsia. Analysoimme aineiston aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

6.1 Tutkimusote ja kohde

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus eli pyrimme haastateltavien määrän sijaan saamaan mahdollisimman kattavia vastauksia haastateltavilta. Laadullinen tutkimus on menetelmä, jonka tarkoituksena on ymmärtää tutkimuksen kohteen laatua ja ominaisuuksia kokonaisvaltaisesti (Koppa 2015). Laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena on saada vastaajilta ennalta laadittuihin kysymyksiin vapaa-muotoisia vastauksia heidän kokemuksistaan ja mielipiteistään. Laadullista tutkimusmenetelmää voidaan käyttää joko yksin tai yhdessä määrällisen tutkimusmenetelmän kanssa. (Tilastokeskus 2021) Tutkimuksen kohde on Vaasan kaupungin lastensuojelun sijaishuolto. Vaasan kaupungin lapsi- ja perhesosiaalityö kuuluu sosiaalityön ja perhepalveluiden tulosalueeseen. Vaasan kaupungin lastensuojelu tarjoaa lastensuojelun avohuoltoa, sijaishuoltoa, perhehoitoa sekä perhetyötä. (Liite 4)

6.2 Tutkimusaineiston kerääminen

Toteutimme tutkimuksen teemahaastatteluilla. Teemahaastattelu on suunnattu haastateltavien subjektiivisiin kokemuksiin. Haastattelulla voidaan tutkia haastateltavan ajatuksia, tunteita ja kokemuksia. Teemahaastattelu tuo haastateltavien äänen kuuluviin. Se on hyvä menetelmä silloin, kun tutkimuksessa tarkastellaan arkoja ja henkilökohtaisia aiheita. (Hannila & Kyngäs 2008. 1–3.) Teemahaastattelu oli meidän tutkimuksellemme sopiva menetelmä, koska halusimme selvittää haastateltavien omia kokemuksia ja syventää tietoa kuulluksi tulemisesta.

Toimitimme saatekirjeet kaikille valittujen sijaishuoltoyksiköiden lapsille sekä heidän huoltajilleen. Viiden lapsen vanhemmat antoivat suostumuksen lapsen haastatteluun, joten haastatteluun osallistui viisi lasta. Työntekijöistä haastatteluun valitsimme johtavassa asemassa olevat henkilöt, joita oli yhteensä neljä.

Lasten haastattelut toteutettiin kasvotusten henkilökohtaisesti haastattelemalla. Tällä pyrimme siihen, että saamamme vastaukset ovat selkeitä ja laadukkaita. Halusimme myös samalla kehittää omaa ammatillista vuorovaikutusta sekä luoda nuorille luottamuksellisen ja helposti lähestyttävän ilmapiirin. Työntekijöiden haastattelun toteutimme ryhmähaastatteluna. Koimme sen luontevaksi, koska silloin saimme aikaan laajempaa keskustelua ja kokonaisvaltaisen käsityksen heidän kokemuksistaan kuulemiseen liittyen. Äänitimme haastattelut, minkä jälkeen litteroimme ne. Sen jälkeen hävitimme haastattelumateriaalit.

6.3 Aineiston analyysi

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on kolmevaiheinen. Ensimmäinen vaihe on aineiston redusointi eli pelkistäminen. Siinä aineistosta karsitaan tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat pois. Toinen vaihe on aineiston klusterointi eli ryhmitely. Se tarkoittaa, että aineisto jaetaan luokkiin ja luokat nimetään sisällön perusteella. Kolmas vaihe on abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Abstrahoinnissa yhdistellään luokkia niin kauan kuin se on sisällön kannalta mahdollista. Näin käsitteistä voidaan luoda yhä laajempia kokonaisuuksia ja siten voidaan tehdä johtopäätös tutkimustuloksista. (Tuomi & Sarajärvi 2009. 109–113)

Analyysimenetelmänä käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Siinä aineisto ohjaa analyysin tekoa. Tarkoituksena on nostaa aineistosta esiin tärkeimmät asiat siten, että aineisto ei ole riippuvainen teoratiedosta. Tutkijan on oltava avoin aineistolle ja analysoitava sen keskeisiä teemoja. (Spoken.fi 2018) Poimimme vastauksista keskeisiä teemoja, joiden avulla jaoimme haastattelun osiin. Sen avulla saimme jäsenneltyä vastaukset loogisiin osioihin. Poimimme haastatteluista myös

suoria lainauksia opinnäytetyöhömmä, jotta saimme siitä mahdollisimman konkreettisen ja haastateltavien äänen kuuluviin. Kokosimme vastauksista kuvioita, joilla lukijan on helpompi hahmottaa tuloksia.

6.4 Aikaisempia tutkimuksia

Aikaisempia tutkimuksia aiheestamme on vaikea löytää. Tutkimuksia saman tyylistä aiheista löytyy kuitenkin muutamia. Vaasan ammattikorkeakoulussa on vuonna 2012 tehty opinnäytetyö, jonka otsikkona on Avohuollon tukitoimena sijoitetut ja huostaanotetut nuoret – kokemuksia kuulluksi tulemisesta lastensuojeluprosessissa. Opinnäytetyön on tehnyt Salla Kangasmäki (2012) ja se on julkaistu Theseus-tietokannassa. Pääpaino tutkimuksessa on lastensuojeluprosessissa, mutta siihen on liitetty myös lasten kokemus kuulluksi tulemisesta. Tutkimustuloksissa ilmeni, että pääasiassa lapset kokevat tulleen kuulluksi paria epäkohtaa lukuun ottamatta. Työntekijöiden rooli lastensuojeluprosessissa nousi tärkeäksi. Yksikön kodinomaisuuden merkitys korostui myös vastauksissa.

Henna Gustafssonin (2020) tekemässä kandidaatintutkielmassa käsitellään kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen kokemuksia sijaishuollosta. Gustafsson selvitti tutkielmassaan sijoitettujen lasten kokemuksia eri sijaishuoltopaikoista. Tutkimus osoitti, että lapset kokivat sijoituksen useimmiten positiivisena asiana. Tutkimuksessa päädyttiin siihen, että sijoitettujen lasten näkemistä ja kuulemista sosiaalityössä tulisi tehostaa ja heidän osallistamistaan tulisi vahvistaa.

Vaasan yliopistossa on tehty vuonna 2017 pro gradu-tutkielma, jonka aiheena on Näkökulmia oppilaan jälkikäteiseen oikeusturvaan perusopetusasioissa. Pro gradussa näkökulmana on käytetty oppilaan oikeuksia perusopetuksessa ja tutkimus on tehty hallinnollisesta ja oikeudellisesta näkökulmasta. Tutkimus perustuu lapsen oikeuksiin ja kuulemiseen. Sen on kirjoittanut Teesa Rajala (2017). Tutkielma on julkaistu Vaasan yliopiston Osuva-julkaisuarkistossa. Tutkimustuloksissa tuli ilmi, että hallinto-oikeudellinen oikeusturvajärjestelmä ei ole lapsiystävällinen. Myöskään tuomioistuimissa ei ole tarpeeksi tietämystä lapsen oikeuksista, jolloin

lapsen oikeusturva kuulemisen ja mielipiteen huomioimisen osalta jää toteutumatta.

Tutkimuksessa ”Osallisuutta ja vuorovaikutussuhteita tukevia kohtaamisia lasten kotien retkillä” huomattiin kuulemisen merkityksen korostuvan erilaisissa arjen ympäristöissä, joissa rutiinit hälvenivät. Siinä havaittiin, että arjen velvollisuudet ja kiire eivät haitanneet työntekijöiden ja lasten välisiä kohtaamisia, jolloin vuorovaikutus oli entistä luontevampaa ja tasavertaisempaa. Retkillä kuuleminen ja kuulluksi tuleminen näkyivät paremmin kuin tavallisessa arjessa. Tämä tutkimus antaa esimerkin siitä, että kuuleminen ei välttämättä toteudu parhaiten arjen keskellä keskustellessa vaan se voi vaatia täysin erilaisen tilanteen ja irtautumisen arjesta. Tutkimus osoitti, että erilaisilla toimintatavoilla voidaan edistää lapsen kokemusta kuulluksi tulemisesta. (Lahtinen 2018. 30.)

THL:n raportissa ”Ne näki musta” kerrotaan, että englanninkielisissä kirjallisuuskatsauksissa korostuu lapsen iän merkitys kuulemisen näkökulmasta. Niiden mukaan yli 16-vuotiaat kokevat tulevansa paremmin kuulluksi kuin nuoremmat. (Laakso 2019.)

7 TUTKIMUSTULOKSET

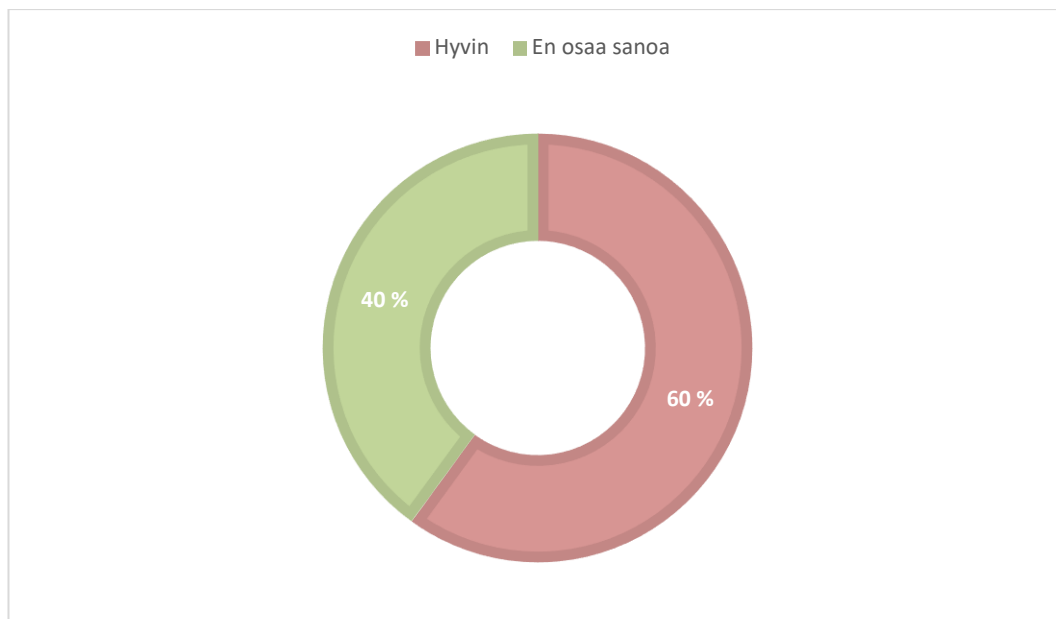
Työntekijöiden ryhmähaastatteluun osallistui neljä sijaishuollon pitkän työkokemuksen omaavaa työntekijää. Haastattelukysymykset (liite 5.) oli toimitettu työntekijöille etukäteen, jotta he saivat valmistautua haastatteluun. Haastattelutilanne oli keskustelunomainen. Lasten haastatteluihin osallistui viisi sijaishuollossa asuvaa lasta. Heidän haastattelunsa toteutettiin kasvokkain henkilökohtaisesti. Esitimme lapsille haastattelutilanteessa kuusi kysymystä (liite 6.) Tutkimustuloksien yhteydessä hyödynnämme aitoja lasten ja työntekijöiden ilmaisuja ja ne esitetään kursivoidusti.

Aineisto äänitettiin ja äänitteet litteroitiin. Analysoimme aineiston aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Redusoimme aineiston nostamalla materiaalista esille keskeisiä vastauksia kysymyksiimme ja karsimme epäolennaiset asiat pois. Tämän jälkeen klusteroimme materiaalin eli jaoimme aineiston luokkiin ja nimesimme luokat niiden sisällön perusteella. Lopuksi abstrahoiimme eli yhdistelimme luokkia laajemmiksi kokonaisuuksiksi.

7.1 Lasten haastattelu

Haastattelimme viittä sijaishuoltoyksikössä asuvaa yli 12-vuotiasta lasta. Selvitimme haastatteluissa lasten kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Kysyimme myös millaisiin asioihin lapset toivoisivat muutosta liittyen heidän kuulemiseensa sijaishuoltoyksikössä.

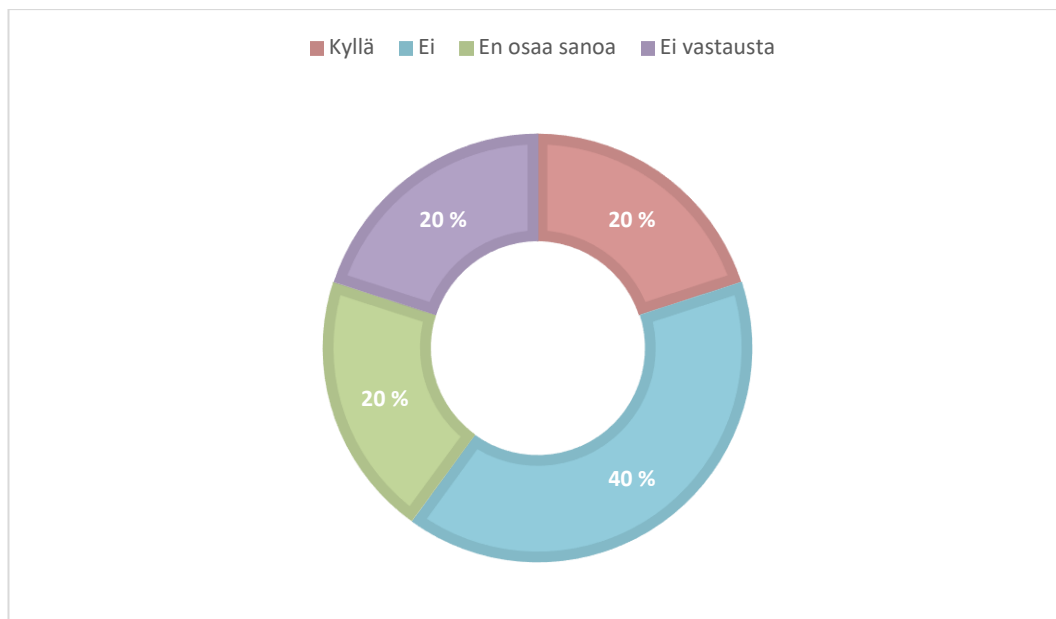
7.1.1 Kuulluksi tuleminen sijaishuoltoyksikössä

Kuvio 1 Lapsen kuulluksi tuleminen sijaishuollossa

Kysyimme lapsilta, miten he kokevat tulevansa kuulluiksi sijaishuollossa. Yleisesti ottaen lapset kokivat tulleen kuulluksi ja heidän mielipidettään kysytään riittävästi. Haastatteluissa nousi esiin, että lapset saavat vaikuttaa arkipäiväisiin asioihin, kuten yhteisiin aktiviteetteihin ja ruokatoiveisiin. Osa lapsista koki, että kuuleminen ei toteudu kaikissa tilanteissa, mutta ei osannut nostaa esiin esimerkkitalannetta. Haastatteluissa kävi ilmi, että joissain asioissa lapsen mielipidettä kysytään ja heitä kuullaan, mutta se ei välttämättä toteudu. Esimerkiksi yhdessä haastattelussa lapsi kertoi, että kotilomista päätetään hänen puolestaan eikä lapsen mielipidettä oteta huomioon. Silloin tällöin kuulemistilanne voi edetä erimielisyyksiin.

7.1.2 Iän vaikutus kuulemiseen

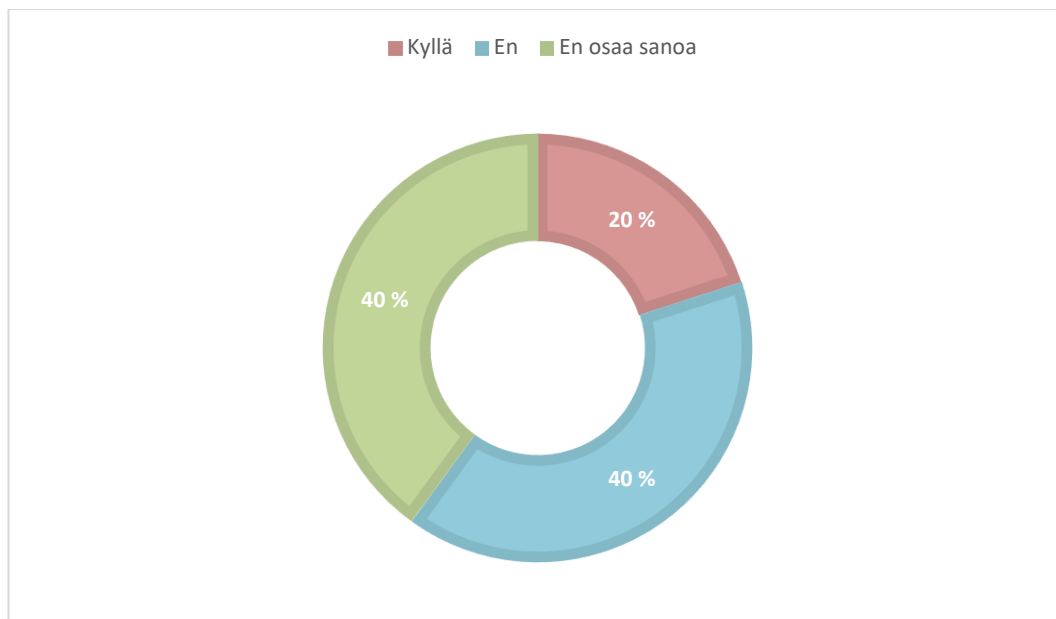

Kuvio 2 Lapsen kokemukset iän vaikutuksesta kuulemiseen

Kysyimme lapsilta kokevatko he, että ikä on vaikuttanut kuulemiseen. Yleisesti ottaen lapset eivät koe iän vaikuttavan suuresti heidän kuulemiseensa. Tietyissä asioissa iän vaikutus kuitenkin näkyy. Haastatteluissa tuli ilmi, että iän merkitys voi näkyä esimerkiksi kotiintuloajoissa siten, että nuoremmille kotiintuloaika on aikaisemmin, kuin vanhemmille. Lapset toivat esiin, että iän karttuessa lapsen mieliala otetaan vakavammin huomioon.

“Emmä usko, että sillä iällä on eroo. Sun käyttäytymisellä ennemminki.”

7.1.3 Kuulemisen muuttuminen sijaishuollon eri vaiheissa

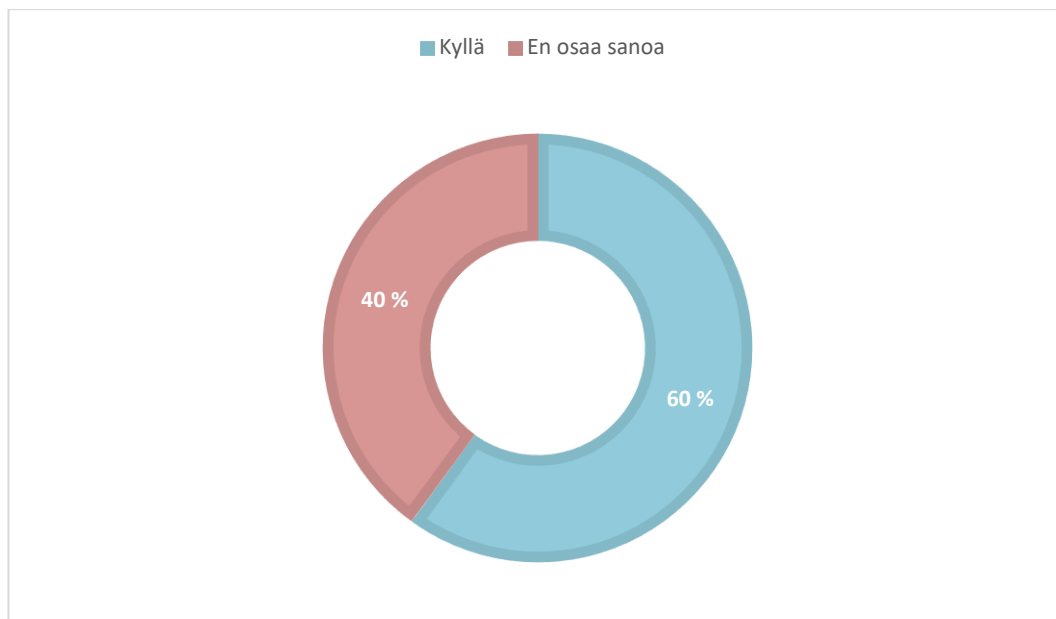

Kuvio 3 Kuulemisen muuttuminen sijaishuollon eri vaiheissa

Kysymyksenä esitimme, onko kuuleminen muuttunut sijaishuollossa asumisen aikana. Suurimmaksi osaksi lapset eivät kokeneet kuulemisen suuremmin muuttuneen. Lapset kuitenkin toivat haastatteluissa esiin, että sijaishuollon alkuvaiheessa heitä on osittain kuultu vähemmän, kuin nyt.

”Kyl se alussa oli vähä sillai, että se oli vähä epävarmaa. Kysyin, että pääsenkö mä ulos kavereiden kans nii sanottii, että kattoo ja soitetaan tonne. Nyt ku kysyy nii ne on vaa sillee joo tuu yheksältä takas.”

7.1.4 Lasten tyytyväisyys kuulemiseen

Kuvio 4 Lasten tyytyväisyys kuulluksi tulemisesta

Kysyimme lapsilta, ovatko he tyytyväisiä siihen, miten heitä kuullaan itseään koskevissa asioissa. Pääsääntöisesti lapset ovat tyytyväisiä siihen, kuinka heitä kuullaan sijaishuollossa. Osa lapsista kertoo kuitenkin kuulemisen riippuvan tietyistä asioista, kuten työntekijästä tai ajasta. Esimerkiksi kotiintuloajoista tai koti-illoista on helpompi sopia joidenkin työntekijöiden kanssa kuin toisten. Yhdeksi epäkohdaksi haastatteluissa nousi se, että vaatteiden ja muiden perusasioiden hankkiminen saattaa kestää joskus pitkään. Myös kotilomien sopiminen tuli esille tässäkin kohtaa. Joskus työntekijät sopivat vanhempien kanssa lapsen kotilomista ilman, että lapsen mielipidettä huomioidaan.

7.1.5 Lasten toiveet kuulemisen kehittämisessä

Pääosin lapsilla ei ole toiveita siitä, miten heitä voitaisiin kuulla enemmän. Vaatteiden hankkimiseen ja kotilomiin liittyvissä asioissa toivotaan lisää ymmärrystä. Haastattelussa lapsi kertoo, että kokee joutuvansa väittelemään ja perustelemaan omia tarpeitaan monta tuntia päästäkseen yhteisymmärrykseen.

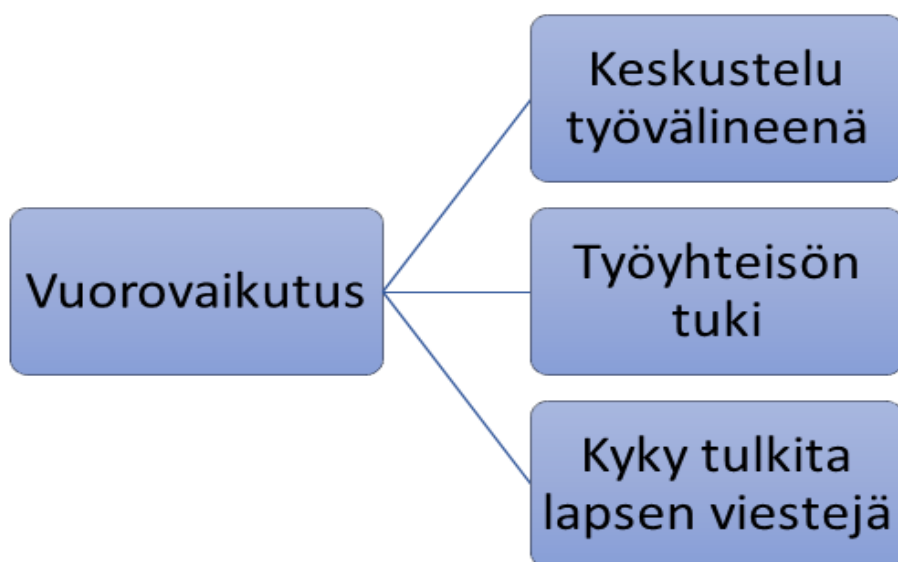
“Yleensä jos mä oon jotain pyytäny nii on päästy yhteisymmärrykseen, että kaikille osapuolille on okei.”

7.2 Työntekijöiden haastattelu

Selvitimme haastattelussa kuuden kysymyksen avulla työntekijöiden näkemystä lasten kuulemisesta. Kysymykset liittyivät konkreettisiin tilanteisiin, joissa lapsia kuullaan sijaishuollossa sekä iän ja kehitystason vaikutusta kuulemiseen. Halusimme myös selvittää millaisia haasteita työntekijät kokevat kuulemistilanteissa sekä heidän mahdollisuuksiaan toteuttaa kuulemistä. Saadut vastaukset on jaettu kolmeen pääteemaan: vuorovaikutuksen merkitys, yksilöllisyys ja haastavat tilanteet.

7.2.1 Vuorovaikutuksen merkitys

Haastatteluissa nousi esiin vuorovaikutuksen tärkeys lapsen kuulemistilanteissa. Kuviossa 5. näkyy vuorovaikutukseen liittyviä teemoja, jotka esiintyivät haastattelussa.

Kuvio 5 Vuorovaikutukseen liittyviä teemoja

“Meidän tärkein työkalu on se puhuminen, niin kyllähän se tarkoittaa sitä kuulemistä.”

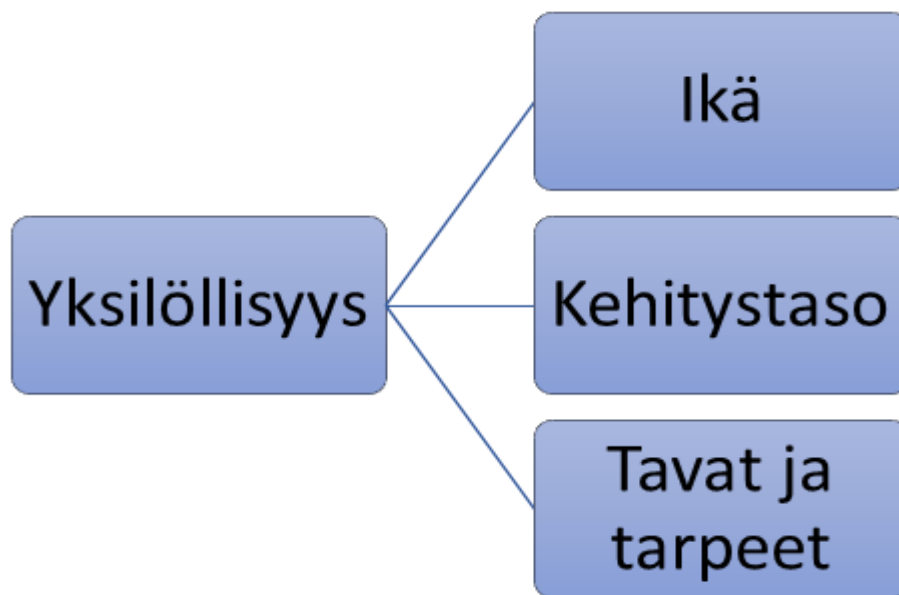
Tärkeimpänä haastattelussa nousi esiin vuorovaikutuksen tärkeys lapsen kanssa. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että keskustelu on ensisijainen keino ratkaista tilanteet. Keskustelu auttaa usein yhteisymmärrykseen pääsemisessä ja rajoitustoimenpiteiltä välttämään. Lapsia kuullaan arkisissa tilanteissa päivittäin kuten viikko-ohjelman laatimisessa ja päivittäisissä toiveissa kuten aktiviteettien suunnittelu. Työntekijät korostivat vuorovaikutustaitojen merkitystä juuri kuulemistilanteissa, sillä se on usein herkkä hetki ja siihen on valittava otollinen tilanne. Lapsella voi olla kokemus siitä, että häntä ei kuulla ja arvosteta, koska ei ole tottunut siihen, että saa vaikuttaa asioihinsa. Tärkeäksi nostettiin myös työyhteisön tuki ja vuorovaikutus sen sisällä. Työntekijän tulee ymmärtää tilanteet, joissa vuorovaikutus lapsen kanssa ei välttämättä suju. Silloin on hyvä turvautua työyhteisön tukeen ja antaa toiselle työntekijälle mahdollisuus keskustella tilanne läpi lapsen kanssa loppuun. Tällä tavoin voidaan varmistaa lapsen etu ja laadukas työ.

“Sitten jos ei meinaa onnistua, niin tulee toinen työntekijä auttamaan ja toinen menee vähän eteenpäin, kun toinen ottaa askeleen sivummalle.”

Työntekijät kokivat, että kuulemiselle löytyy joka päivä tilaa ja mahdollisuuksia. Eri asia on se, miten lapsi ottaa keskustelun milloinkin vastaan ja on kyvykäs yhteistyöhön. Työntekijät kertoivat, että sijaishuoltoyksiköissä työntekijöiden on oltava “ajan hermolla” ja osattava tulkita lapsen viestejä esimerkiksi sosiaalisen median kautta. Joskus lapsi voi ilmaista kuulluksi tulemisen tarpeen yllättävilläkin tavoilla, jotka työntekijän on osattava havaita. Näitä tapoja voivat olla esimerkiksi ääniviestit tai videot itsestään päihteiden vaikutuksen alaisena.

7.2.2 Yksilöllisyys

Kysyimme työntekijöiltä, mitkä eri tekijät vaikuttavat lapsen kuulemiseen. Kuvio 6. ilmaisee vastauksissa keskeisimmiksi nousseet teemat.

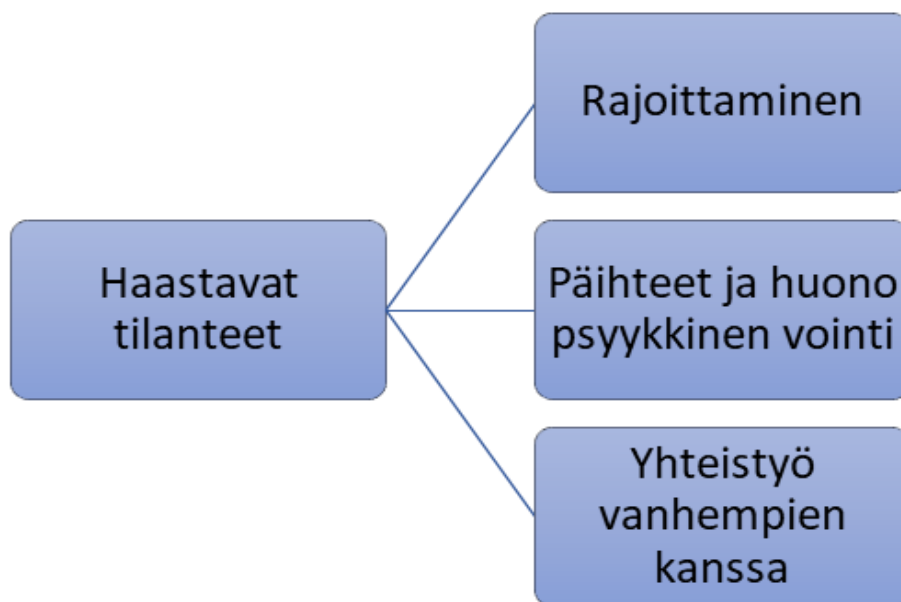

Kuvio 6 Lapsen kuulemiseen vaikuttavia tekijöitä

Yksilöllisyyden merkitys korostui monessa asiassa kuulemiseen liittyen. Yksiköissä, joihin tutkimus kohdistuu ei ole sijoitettuna alle 12-vuotiaita, joten kaikki lapset ovat lain mukaan puhevaltaisia. Kuitenkin myös alle 12-vuotiaiden lasten mielipide täytyy selvittää. Haastatteluissa nousi kehitystason merkitys, sillä lasten kehitystaso on hyvin yksilöllinen iästä riippumatta. Kuulemiseen kehitystaso vaikuttaa siten, että työntekijän on osattava esittää asiat lapselle sopivalla ja ymmärrettävällä tavalla. Usein lapset ovat hyvin tietoisia laeista ja omista oikeuksistaan sijaishuollossa, mutta ymmärrys omasta toiminnasta voi olla puutteellinen. Lapsilla on eri tavat ja tarpeet, joten myös kuulemista on toteutettava yksilöllisesti nämä asiat huomioiden. Koska kuulemistilanne on usein herkkä ja lasten kyky ottaa asioita vastaan vaihtelee, on tärkeää valita tilanne tarkkaan. Työntekijöiden mukaan ikä antaa lapselle tiettyjä mahdollisuuksia. Iän mukaan lapsi saa ottaa vastuuta teoistaan. Tilanteet pyritään selvittämään keskustelemalla lapsen kanssa ja pohtimaan, miksi tilanteeseen jouduttiin ja miten niitä voi jatkossa ehkäistä. Keskustelussa otetaan lapsen oma näkemys huomioon siitä, miten tilanne ratkaistaan.

7.2.3 Haastavat tilanteet

Selvitimme haastattelussa, millaisia haastavia tilanteita lapsen kuulemiseen liittyy. Kuviossa 7. nostamme esiin työntekijöiden mainitsemia haastavia tilanteita.

Kuvio 7 Kuulemiseen liittyvät haastavat tilanteet

Kysyimme työntekijöiltä millaisia haastavia tilanteita kuulemiseen liittyy. Yhdeksi haasteeksi he mainitsivat rajoittamistilanteet. E erityisen haastavaa kuuleminen on silloin, kun lapsi ei itse ymmärrä ongelmaa ja häntä joudutaan rajoittamaan. Päihteiden käyttö ja lapsen huono psyykinen vointi vaikeuttavat myös kuulemistä. Työntekijöiden mukaan erityisesti päihteiden vaikutuksen alaisena olevan lapsen kanssa toteutettava kuuleminen olisi hyvä tehdä toisen työntekijän kanssa yhdessä. Mikäli lasta joudutaan kuulemaan hänen ollessa päihtynyt, päätös tulee tehdä normaaleilla toimintatavoilla. Kuitenkin keskustelu ja tilanteen selvittäminen sekä siihen johtaneet syyt selvitetään päihtymyksen laantumisen jälkeen. Si- jaishuoltoyksiköissä on käytössä omaohjaajamenetelmä ja omaohjaajan tehtävä on kuulla lasta häntä koskevissa päätöksissä ja virallisissa asioissa. Arjessa kuitenkin omaohjaaja ei aina ole työvuorossa eikä tilanteita voi ennakoida. Silloin kuulemisen hoitaa joku muu paikalla olevista ohjaajista. Koko työyhteisön vastuulla on kuulla lapsia ylipäättään arkisissa asioissa.

Työntekijät nostivat esille myös tilanteet, joissa lapsi kertoo työntekijälle omia asioitaan luottamuksella ja työntekijä joutuu kertomaan asian eteenpäin lapsen edun huomioimiseksi. Tämä saattaa johtaa tilanteeseen, jossa lapsi kokee, ettei voi luottaa aikuisiin. Työntekijän näkökulmasta on haastavaa kannustaa lasta kertomaan asioistaan, vaikka siitä voisi seurata lapselle epämukava tilanne. Yhdeksi haasteeksi kuulemiseen liittyen työntekijät mainitsivat vanhemmat, joiden kanssa yhteistyö ei suju. Jos vanhemmat eivät osaa ottaa vanhemman roolia ja myötäilevät omaa lastaan, se hankaloittaa yksikön työntekijöiden suhdetta lapseen. Joidenkin vanhempien kanssa ongelmaksi saattaa muodostua se, että vanhemmat eivät ymmärrä lapsen kasvaneen eikä lapsi ole välttämättä oppinut kotoa sitä, että asioista puhutaan.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, miten lapsen kuuleminen toteutuu sijaishuoltoyksikössä. Päättökysymyksenä esitimme: Miten lapsen kuulluksi tuleminen toteutuu sijaishuoltoyksikössä? Alatutkimuskysymyksinämme olivat: Miten sijaishuoltoyksiköissä asuvat lapset kokevat tulevaisuutta kuulluksi heitä koskeissa asioissa? Miten sijaishuollossa työskentelevät toetuttavat kuulemista ja mitkä asiat siihen vaikuttavat? Millaisia haasteita kuulemiseen liittyy? Pääpaino tutkimuksessa oli lasten kokemusten selvittäminen. Halusimme kuitenkin saada tutkimukseen myös työntekijöiden näkökulmaa ja kokemuksia kuulemisen toteuttamisesta ja siihen liittyvistä haasteista. Tutkimuksen edetessä huomasimme, että lasten haastattelut jäivät suppeammiksi, mitä olimme alun perin ajatelleet. Sen vuoksi tutkimuksen pääpaino lasten kokemuksista vaihtui työntekijöiden näkökulmaan. Pyrimme silti korostamaan tutkimuksessa lasten kokemuksia ja tuomaan heidän ääntään kuuluviin, sillä se oli alun perinkin tutkimuksen tarkoitus.

Pääsääntöisesti haastateltavat lapset kokivat tulevaisuutta kuulluksi sijaishuollossa. Lapset toivat ilmi, että arkisissa asioissa heidän mielipidettään kysytään, mutta joissain tilanteissa he toivoisivat tulevaisuutta paremmin kuulluksi. Lasten mielipiteissä korostui erityisesti vaatteisiin ja muihin tarpeisiin liittyvät epäkohdat, joissa he kokivat, etteivät tule tarpeeksi kuulluksi. Selvitimme iän ja sijaishuollossa asumisen keston vaikutusta kuulemiseen. Lasten mielestä näillä ei juurikaan ole vaikutusta siihen, miten lasta kuullaan, mutta iän merkitys saattaa silti joskus näkyä tiettyinä vapauksina.

Työntekijöiden haastattelusta ilmeni, että kuulemista toteutetaan sijaishuollossa päivittäin ja sen tärkeydestä ollaan tietoisia. Kuulemista ja yksilöllisiä ratkaisuja myös painotetaan tänä päivänä enemmän kuin ennen. Työntekijät myös kokevat jotkut tilanteet haastaviksi lapsen kuulemisen kannalta. Näitä tilanteita ovat esimerkiksi rajoittamistilanteet ja tapaukset, joissa lapsi on päihteiden vaikutuksen alainen.

Tärkeimmäksi työkaluksi työntekijät mainitsivat keskustelun, johon pyritään aina ensisijaisesti lasten kanssa. Myös yksilöllisyys ja lasten erilaiset tarpeet on otettava huomioon kuulemistilanteissa. Lapsilla on takanaan hyvin erilaisia lähtökohtia ja traumoja, jotka vaikuttavat siihen, kuinka heidän kanssaan toimitaan ja keskustellaan. Haastatteluiden perusteella voidaan ajatella, että joillain lapsilla keskustelutaidot voivat olla puutteellisia, eikä niitä ole välttämättä opittu kotoa. Traumojen takia lapsilla voi olla kokemus siitä, ettei heitä kuulla ja luottamuksen rakentaminen voi olla haastavaa.

Lasten haastatteluista tehdessä haasteeksi muodostui se, että osalla haastateltavista oli takana vain hyvin lyhyt aika sijaishuollossa asumista. Sen takia heidän saattoi olla hankala antaa haastattelussa konkreettisia esimerkkitalanteita omista kokemuksistaan. Lapset myös tiesivät ennen haastattelua vain tutkimuksen aiheen. He eivät siis tienneet haastattelukysymyksiä, joten saattaa olla, että kysymyksiin vastaaminen ilman valmistautumista oli haastavaa. Tämän takia haastattelutilanteissa piti lapsille esittää lisäkysymyksiä, jotta saataisiin vastaukset kaikkiin kysymyksiin.

Haastatteluiden vastauksia analysoitaessa kävi ilmi, että lasten ja työntekijöiden vastauksissa painottuivat melko eri asiat ja näkökulmat olivat erilaiset. Lapsilla esimerkeissä korostuivat hyvin arkiset asiat, kuten vaatteiden ja omien tarpeiden hankkiminen. Työntekijöiden vastauksissa esille nousi eniten haastavat tilanteet kuten lapsen rajoittaminen ja päihteet sekä yksilöllisyys. Nämä eri näkökulmat on syytä ottaa huomioon tutkimustuloksia tarkastellessa. Työntekijät myös kertoivat lasten olevan hyvin tietoisia omista oikeuksistaan ja lastensuojelun laeista. Joskus ymmärrys oman toiminnan seurauksista on puutteellista. Lasten vastauksissa ilmeni välillä tyytymättömyyttä kuulluksi tulemisesta. Johtopäätöksenä voisi tulokita, että lasten tyytymättömyys voi ajoittain kertoa myös siitä, ettei omaa toimintaa aina ymmärretä ja aikuisten päätökset saattavat tuntua epäreiluilta.

Tutkimuksen yhtenä perustana oli lastensuojelun laatusuosituksen, jotka myös näkyvät tutkimustuloksissa. Tutkimustulokset sivusivat jokaista laatusuosituksen

viittä eettistä periaatetta. Lapsen kuuleminen on yksi lapsen perusoikeus, joka on määritelty myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (Unicef, 2020). Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen lastensuojelun käsikirjassa on määritelty lastensuojelun laatusuositukset. Siellä mainitaan asiakkaan perusoikeudet ja ihmisarvo, jotka tulivat esiin myös tutkimuksessamme. Haastattelemamme työntekijät toivat ilmi, että ihmisarvoa kunnioittavat seikat on otettava lapsen kuulemisessa huomioon. Näitä ovat esimerkiksi yksilöllisyys, itsemääräämisoikeus ja oikeus kertoa oma mielipide itseä koskevissa asioissa. Lapsen etu on myös yksi laatusuosituksen keskeinen periaate ja siihen perustuu koko lastensuojelutyö. Tutkimuksessa työntekijät toivat esiin sen, että kuulemistilanteissa aikuisen vastuulla on tiedostaa lapsen etu ja tehdä vastuullisia päätöksiä sen mukaisesti. Vaikka lapsen oma mielipide ei lopulta toteutuisikaan, on tärkeää, että hän on tullut kuulluksi ja saanut kertoa mielipiteensä. Yksi laatusuosituksen periaate on vuorovaikutus, joka myös nousi tutkimuksessa esille. Työntekijöiden mukaan vuorovaikutuksella on sijaishuollossa suuri merkitys ja keskusteluyhteyden löytäminen on tärkeää. Haastatteluissa omaohjaajuutta korostettiin, sillä usein lapsen omaohjaajalla on kokonaisvaltainen käsitys lapsen asioista. Tämä voidaan liittää myös ammattihenkilöstön työn laatuun, joka on yksi laatusuosituksen keskeinen periaate.

9 POHDINTA

Aloitimme opinnäytetyön prosessin jo hyvissä ajoin toisen opiskeluvuoden lopussa. Alku tuntui hieman haastavalta, koska olimme edellä opetussuunnitelmaa emmekä olleet vielä saaneet opetusta opinnäytetyötä varten. Halusimme kuitenkin päästä prosessissa alkuun ja aloimme itse selvittämään asioita ja työstämään opinnäytetyön tutkimussuunnitelmaa. Ajankohta oli hiukan haastava, sillä kesäloman aikana meillä ei ollut ohjausta saatavilla, eikä meillä myöskään ollut tietoa kaikista prosessin vaiheista. Jouduimme myös moneen kertaan korjailemaan suunnitelmaa ennen kuin pääsimme aloittamaan varsinaista opinnäytetyötä. Opinnäytetyön edetessä oli myös monta vaihetta, joihin meni aikaa. Esimerkiksi saatekirjeiden toimitukset ja vastausten odottelu otti aikansa ennen kuin pääsimme toteuttamaan haastatteluja. Kaiken kaikkiaan prosessi oli mutkaton, emmekä kohdanneet matkan varrella suurempia haasteita.

Teoriaosuus antoi meille paljon tietoa lastensuojelun prosessista ja syvensi omaa ammatillisuuttamme lastensuojelussa. Tavoitteenamme oli nostaa lasten ääntä kuuluviin ja korostaa heidän oikeuksiaan. Pääsimme tavoitteeseemme ja saimme opinnäytetyöltämme sen mitä halusimme. Toivomme, että saimme opinnäytetyöllämme herätettyä työyhteisöjä pohtimaan omia käytäntöjään lasten kuulemiseen liittyen. Lisäksi haluamme, että lapset tulisivat entistä tietoisimmiksi omista oikeuksistaan. Toivomme, että tulevaisuudessa lasten kuulluksi tulemistä korostettaisiin entisestään lastensuojelussa ja sitä pyritäisiin kehittämään. Olisi hienoa, jos opinnäytetyömme myötä myös muut sosiaalialan opiskelijat kiinnittäisivät huomiota aiheeseen jo ennen työuransa alkua ja liittäisivät sen osaksi omaa ammatillisuuttaan.

Tutkimuksemme tavoite oli alun perin korostaa lasten näkökulmaa ja pääpaino olisi ollut lasten haastatteluissa. Haastatteluja tehdessä huomasimme, että ne jäivätkin odotettua suppeammiksi. Vaikka esitimmekin haastattelutilanteissa lapsille lisäkysymyksiä, olisi meillä pitänyt olla valmiiksi mietittynä erilaisia vaihtoehtoja,

joilla olisimme voineet rikastuttaa keskustelua. Saimme kuitenkin vastauksia kysymyksiimme ja olemme tyytyväisiä, että lasten ääni kuuluu opinnäytetyössämme. Vaikka tutkimuksen pääpaino siirtyikin matkan varrella enemmän työntekijöiden haastatteluihin, halusimme säilyttää lasten osuuden ja korostaa sen tärkeyttä.

Opinnäytetyössämme tulee esiin sosiaalialan kompetensseja (Diak 2021). Erityisesti niistä korostuvat asiakastyön osaamisen kompetenssit. Tutkimuksessamme nousi usein esiin lapsen osallistaminen koko palveluprosessin ajan. Lapsi tulee ottaa mukaan palveluiden suunnitteluun, toteuttamiseen ja arvioimiseen. Lapsen osallistamisen lisäksi asiakastyön kannalta on tärkeää tukea lapsen kasvua ja kehitystä sekä perheen sisäisiä suhteita. Lastensuojelun työntekijöiden velvollisuutena on tukea lapsen ja perheenjäsenten välisiä suhteita parhaalla mahdollisella tavalla. Jokainen lapsi tulee kohdata yksilönä ja työntekijän on osattava huomioida lapsen yksilölliset tarpeet. Mielestämme myös sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamisen kompetenssit ovat tärkeitä lapsen edun kannalta. Työntekijän on tunnettava palvelujärjestelmä, jotta lapselle voidaan tarjota hänen tarvitsemiaan palveluita. Työntekijällä on oltava ymmärrys moniammatillisen ja monialaisen yhteistyön merkityksestä lapsen edun kannalta. Usein sijoitetut lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa ja sen takia onkin tärkeää, että lapsen ympärille rakennetaan verkosto lapsen tarpeisiin vastaavista ammattilaisista.

Sosiaalialan kompetenssien yksi osa-alue on eettinen osaaminen. Mielestämme niistä tärkein on työntekijän ymmärrys omasta ihmiskäsityksestä ja arvomaailmasta. Tutkimuksessa halusimme selvittää kulttuurin vaikutusta kuulemisen toteuttamiseen sijaishuollossa. Haastatteluissa ilmeni, että joskus kulttuurien kohtaaminen voi aiheuttaa arvostiriitoja. Silloin työntekijän on tunnettava oma arvomaailmansa ja osattava toimia tilanteessa ammatillisesti asiakkaan arvoja kunnioittaen. Aihe herätti meissä paljon ajatuksia ja pohdimme omaa rooliaamme valmistuvina sosionomeina. Mietimme sitä, miten haastavaa voi olla kohdata asiakas täysin erilaisesta kulttuurista ja samalla säilyttää ammatillinen työote. Esimerkiksi

lastensuojelun sijaishuollossa työntekijän on osattava pitää kiinni työyhteisön toimintatavoista, vaikka eri kulttuurin omaava lapsi ei osoittaisi kunnioitusta työntekijää kohtaan. Koemme tärkeäksi sen, että työntekijä osaa nähdä taustatekijät asiakkaan toimintaan ja ajatteluun. Kokonaisvaltainen ymmärtäminen helpottaa työntekijän suhtautumista arvoriitiriitoihin.

Itsellemme merkitykselliseksi jäi ajatus siitä, että vaikka työtä tulee tehdä omalla persoonalla, on tärkeää osata säilyttää ammatillinen ote työssä ja mukautua vaihtuviin tilanteisiin niihin sopivalla tavalla. On tärkeää ymmärtää oman toiminnan merkitys ja osata reflektoida omaa tapaansa tehdä. Se luo lapselle turvallisuuden tunteen ja takaa sen, että työ on laadukasta.

9.1 Mitä tekisimme toisin?

Mielestämme opinnäytetyöprosessi eteni melko mutkattomasti, mutta tiettyjä asioita olisimme voineet tehdä eri tavalla. Suurimpana kehittämiskohtana työsämme näemme lasten haastatteluiden suppeuden. Emme mielestämme saaneet lapsilta tarpeeksi kattavia vastauksia laadulliseen tutkimukseen. Ajatuksenamme oli toteuttaa haastattelut kasvotusten, jotta voisimme itse kehittää kohtaamisen taitoa. Lisäksi halusimme luoda lapsille tilanteen, jossa me haastattelijoina olemme läsnä ja kuuntelemme, mitä heillä on sanottavana. Jälkeenpäin katsotuna tämä haastattelutapa ei toiminut vastausten laadullisuuden kannalta. Koska sijaishuollon arki on hektistä ja muuttuvaa ja haastattelupäivä on ennalta sovittu, voi haastattelutilanne olla lapsen kannalta täysin väärä kyseisenä päivänä. Pohdimme, olisiko vastaukset olleet laajempia, jos olisimme tehneet lapsille haastattelulomakkeen. Tällöin lapset olisivat voineet täyttää lomakkeen ajan kanssa ohjaajan tukemana. Silloin myös lapsen yksilölliset tarpeet olisi pystytty huomioimaan ja ohjaaja olisi voinut valita yhdessä lapsen kanssa sopivan hetken lomakkeen täyttämiseksi. Tällä tavalla aihe olisi voinut nostaa enemmän keskustelua työyhteisöissä. Käyttämämme haastattelutavan kannalta olisi ollut hyvä, että olisimme miettineet etukäteen enemmän tarkentavia lisäkysymyksiä. Näin olisimme voineet saada laajempia vastauksia esittämiimme kysymyksiin. Toisaalta tässäkin

tapauksessa haastattelutilanne olisi täytynyt olla sopiva, eikä lisäkysymysten esittäminen välttämättä olisi avannut tilannetta sen enempää.

Jälkeenpäin ajateltuna vastausten kannalta olisi voinut olla hyvä haastatella jo sijaishuollon päättäneitä henkilöitä. Silloin vastaukset olisivat ehkä olleet syvällisempiä, kun kokemus sijaishuollosta olisi menneisyydessä. Pohdimme, olisiko haastateltavien ollut helpompi avata kokemuksiaan, kun tilanteista on kulunut aikaa ja mahdolliset konfliktitilanteet olisi käsitelty. Tällaisessa tutkimuksessa ongelmaksi olisi saattanut koitua kohdehenkilöiden saavuttaminen.

9.2 Jatkotutkimusideat

Työntekijöiden haastattelussa nousi esiin lasten vanhempien ja sijaishuoltoyksikön ohjaajien välinen yhteistyö sekä siihen liittyvät haasteet. Jatkotutkimuksia ajatellen voisi olla mielenkiintoista selvittää lapsen elämään vaikuttavien aikuisten välisen yhteistyön merkitystä. Lapsen kuulemista sijaishuollon sijasta voisi soveltaa esimerkiksi perhetyöhön. Koska perhetyössäkin lapsen etu on työn perusta, on tärkeää kuulla lasta ja hänen toiveitaan. Yhtenä jatkotutkimusideana voisi olla sijaishuollossa asuvien lasten tietoisuus omista oikeuksistaan. Tähän voisi liittää lisäksi lasten nähtäville tulevan infograafin, johon on selkeästi tiivistetty lapsen oikeudet sijaishuollossa. Koska meidän tutkimuksessamme lasten vastausten suppeus muodostui haasteeksi, voisi olla tarpeen tehdä oma tutkimuksensa jo sijaishuollon päättäneiden henkilöiden näkökulmasta. Jatkotutkimusideana voisi olla esimerkiksi jälkihuollossa olevien kokemuksia kuulluksi tulemisesta sijaishuollossa. Meidän opinnäytetyömme aiheita voisi myös rikastuttaa ottamalla lasten kokemusten rinnalle sosiaalityöntekijän kokemuksia, jolloin tutkimus voisi painottua enemmän lastensuojelun päätöksentekoon ja siihen liittyvään lapsen kuulemiseen.

LÄHTEET

Diak, 2021. Sosionomi (AMK) -koulutuksesta valmistuneen osaamisvaatimukset eli kompetenssit. Viitattu 31.3.2021. <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi/#29a03025>

Gerdes, H. & Fagerstrand, E. 2012. Barnets Rätt - En bok om barnkonvention. 47. Sensus studieförbund.

Gustafsson, H. 2020. Kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen kokemuksia sijaishuolosta. Viitattu 7.12.2020. <https://jyx.iyu.fi/bitstream/handle/123456789/67644/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-202001311909.pdf>

Hannila, P. & Kyngäs, P. 2008. Teemahaastattelu laadullisessa tutkimuksessa. 1-3. Opinnäytetyö. Hoitotyön koulutusohjelma. Stadia Helsingin ammattikorkeakoulu.

Kangasmäki, S. 2012. Avohuollon tukitoimena sijoitetut ja huostaanotetut nuoret – kokemuksia kuulluksi tulemisesta lastensuojeluprosessissa. Opinnäytetyö. Sosiaaliala. Vaasan ammattikorkeakoulu.

Koppa, 2015. Laadullinen tutkimus. Viitattu 7.12.2020. <https://koppa.iyu.fi/avoimet/hum/met/metelmapolkuja/metelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

Laakso, R. 2019. ”Ne näki musta” Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Viitattu 7.12.2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 1/2019. Helsinki. PunaMusta Oy.

Lahtinen, J. 2018. ”Ehkä se yhdessäolo ja puhuminen ja niinku kuunteleminen...” Osallisuutta ja vuorovaikutussuhteita tukevia kohtaamisia lasten kotien retkillä. Teoksessa uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa, 25-32. Toim. Petrelius, P. ja Eriksson, P. Helsinki. PunaMusta Oy.

Laisaari, J. 2020. Johanna Laisaari Valtioneuvoston kansliasta: Miksi Suomeen tarvitaan lapsistrategia? SOScast-podcast. #37. SOS lapsikylä. Viitattu 9.12.2020. <https://www.sos-lapsikyla.fi/soscast/>

Lastensuojelu.info, 2020. Lapsi saa osallistua. Viitattu 19.11.2020. <https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelun-perusta/lapsi-saa-osallistua/>

Lapsiasiavaltuutettu, 2020. Lapsen oikeuksien asialla. Viitattu 23.11.2020.

L22.9.2000/812. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilta. Viitattu 19.11.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

L6.6.2003/434. Hallintolaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilta. Viitattu 19.11.2020. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434#O2L6P36>

L13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilta. Viitattu 19.11.2020. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L4P20>

L30.12.2014/1301. Sosiaalihuoltolaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilta. Viitattu 19.11.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L2P9>

Malja, M., Puustinen-Korhonen, A., Petrelius, P. & Eriksson, P. 2019. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Minilex, 2020. Mitä tarkoitetaan lastensuojelun sijaishuollolla? Viitattu 19.11.2020. <https://www.minilex.fi/a/mit%C3%A4-tarkoitetaan-lastensuojelun-sijaishuollolla>

Nivala, E. 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Teoksessa Lasten ja nuorten tukeminen lastensuojelutyössä, 21. Toim. Tanskanen, I. ja Timonen-Kallio, E. Turku. Tampereen Yliopistopaino – Juvenes print oy.

Paut, 2020. Hallintolain mukainen kuuleminen. Viitattu. 19.11.2020. <https://paut.fi/hallintolain-mukainen-kuuleminen/>

Pekkarinen, E. 2018. Kuka suostuu lasten ja nuorten tutkimuksessa? Vastuullinen tiede. Viitattu 7.12.2020. <https://vastuullinentiede.fi/fi/tutkimuksen-suunnitelu/kuka-suostuu-lasten-ja-nuorten-tutkimuksessa>

Rajala, T. 2017. Näkökulmia oppilaan jälkikäteiseen oikeusturvaan perusopetusasioissa. Pro gradu-tutkielma. Filosofinen tiedekunta. Vaasan yliopisto.

Spoken.fi, 2018. Sisällönanalyysi. Viitattu 24.8.2020. Leinonen, R. <https://spoken.fi/sisallonanalyysi/>

STM, 2021 a. Lastensuojelu. Viitattu 12.1.2021. <https://stm.fi/lastensuojelu>

STM, 2021 b. Lastensuojelulain muutokset. Viitattu 8.4.2021. <https://stm.fi/lastensuojelulain-muutokset>

STM, 2020. Lapsistrategia. Viitattu 7.12.2020. <https://stm.fi/lapsistrategia>

STM, 2019. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen kuntaliitto: Lastensuojelun laatusuositus päivitetty - uutena asiana laatukriteerit sijaishuoltoon ja valvontaan. Viitattu 19.11.2020. <https://stm.fi/-/lastensuojelun-laatusuositus-paivitetty-uutena-asiana-laatukriteerit-sijaishuoltoon-ja-valvontaan>

Svenska Yle, 2021. Pandemin kan få allvarliga följder för barn och unga: "För en tioåring har det här redan varat en tiondel av livet". Viitattu 9.2.2021. <https://svenska.yle.fi/artikel/2021/01/28/pandemin-kan-fa-allvarliga-foljder-for-barn-och-unga-for-en-tioaring-har-det-har>

Tasala, M. 2016. Tyttö, joka muutti lakeja ja järjestelmää. Talentia-lehti. Viitattu 30.3.2021. <https://www.talentia-lehti.fi/tytto-joka-muutti-lakeja-ja-jarjestelmaa/>

THL, 2013. Lapsen asema, osallisuus ja itsemääräämisoikeus. Ajankohtaista lastensuojelusta, Jyväskylä

THL, 2020 a. Lastensuojelun käsikirja, sijaishuolto. Viitattu 19.11.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>

THL, 2020 b. Lastensuojelun käsikirja, lastensuojelun laatusuositus. Viitattu 9.12.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-laatusuositus>

THL, 2020 c. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. Viitattu 12.1.2021. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johdaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet>

THL, 2020 d. Kiireellinen sijoitus. Viitattu 30.3.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/kiireellinen-sijoitus>

THL, 2019. Lastensuojelun käsikirja, lapsen osallisuus. Viitattu 19.11.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus>

THL, 2021. Lastensuojelun avohuolto. Viitattu 30.3.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto>

Tiili, A., Paasivirta, A., Kuokkanen, J., Eriksson, P. & Nelimarkka, S. 2020. Koronan vaikutukset lastensuojeluun. Viitattu. 20.1.2021. THL. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140789/TUTI2020_034_Koronan%20vaikutukset%20lastensuojeluun_korjattu_s.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Tilastokeskus, 2021. Käsitteet. Viitattu 6.4.2021. https://www.stat.fi/meta/kas/kvalit_tutkimus.html

Toivonen, V. & Pollari, K. 2018. Lapsen haastattelu – osa lapsen oikeutta osallistua. Teoksessa Lasten haastattelu lastensuojelussa. 73-89. Toim. Hyvärinen, S. & Pösö, T. PS-kustannus. Keuruu.

Tukiliitto, 2017. Mitä itsemääräämisoikeus on? Viitattu 19.11.2020. <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/itsemaaraamisoikeus/mita-itsemaaraamisoikeus-on/>

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 109-113. Tammi. Hansaprint Oy, Vantaa.

Unicef, 2020. Lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 23.11.2020. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/>

Vaasa.fi, 2020. Sosiaalityö ja perhepalvelut. Viitattu 5.11.2020. <https://www.vaasa.fi/tietoa-vaasasta-ja-seudusta/vaasan-kaupungin-organisatio-ja-paatoksenteko/sosiaali-ja-terveystoimi/sosiaalityo-ja-perhepalvelut/>

Valvira, 2015. Sosiaalihuollon asiakkaan asema ja oikeudet. Viitattu. 19.11.2020. <https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/sosiaalihuollon-asiakkaan-asema-ja-oikeudet>

Väestöliitto, 2018. Lapsen kuuleminen. Viitattu 19.11.2020. https://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/avio-ja_avoliiton_lakitieto/lapsen_kuuleminen/

Yle, 2019. Yle seurasi päivän lastensuojelun arkea - yllättävä tieto puhelimesta sai järkyttymään: "onhan tämä työ henkisesti raskasta." Viitattu 20.1.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-11010501>

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje vanhemmille

SAATEKIRJE

VAASA 24.8.2020

HYVÄ VASTAANOTTAJA

Opiskelemme Vaasan ammattikorkeakoulussa sosiaali- ja terveysalan yksikössä Sosionomi tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Teemme opinnäytetyönämme kartoitusta lapsen kuulluksi tulemisesta sijaishuollossa. Toteutamme tutkimuksen [REDACTED]. Tutkimuksen avulla pyrimme tavoittelemaan nuorten kokemuksia kuulluksi tulemisesta sekä työntekijöiden ajatuksia sen toteuttamisesta. Lisäksi haluamme saada aikaan keskustelua ja nostaa tärkeää aihetta työyhteisöjen tietoisuuteen.

Pyydämme teiltä lupaa lapsenne haastattelemiseen. Toivomme saavamme luvan haastatteluun marraskuun loppuun mennessä. Tutkimukseen on saatu asianmukainen lupa ja haastattelumateriaalit hävitetään materiaalin analysoinnin jälkeen. Kenenkään henkilöllisyys ei tule paljastumaan tutkimuksessa. Emme myöskään tuo ilmi sijaishuoltoyksikköä, johon tutkimus tehdään. Osallistuminen haastatteluun on täysin vapaaehtoista ja luottamuksellista.

Valmis opinnäytetyö julkaistaan Theseus-tietokannassa, josta se on kaikkien luettavissa.

Opinnäytetyöohjaajamme on Heidi Blom Vaasan ammattikorkeakoulu.

Heidi.blom@vamk.fi, 040 559 1963

Pyydämme teitä allekirjoittamaan lomakkeen, mikäli annatte suostumuksen lapsenne haastatteluun.

Allekirjoitus

Nimen selvennys

Ystävällisin terveisin,

Essi Ala-Jokimäki & Elli Äikäs

Liite 2. Saatekirje lapselle

SAATEKIRJE

VAASA 17.8.2020

HYVÄ VASTAANOTTAJA

Opiskelemme Vaasan ammattikorkeakoulussa sosiaali- ja terveysalan yksikössä Sosionomi tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Teemme opinnäytetyönämme kartoitusta lapsen kuulluksi tulemisesta sijaishuollossa. Toteutamme tutkimuksen [REDACTED] Tutkimuksen avulla pyrimme tavoittelemaan nuorten kokemuksia kuulluksi tulemisesta sekä työntekijöiden ajatuksia sen toteuttamisesta. Lisäksi haluamme saada aikaan keskustelua ja nostaa tärkeää aihetta työyhteisöjen tietoisuuteen.

Opinnäytetyön toteutamme haastattelulla, johon kutsumme teidät osallistumaan. Osallistuminen haastatteluun on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Kaikki saamamme tieto käsitellään luottamuksellisesti ja hävitetään analysoinnin jälkeen. Kenenkään henkilöllisyys ei tule paljastumaan tuloksista. Emme myöskään paljasta, mihin sijaishuoltoyksikköön tutkimus tehdään. Tutkimus tullaan julkaisemaan Theseus-tietokannassa, joka on kaikkien nähtävillä.

Tutkimuksen tekemiseen on saatu asianmukainen lupa.

Opinnäytetyömme ohjaajana toimii Heidi Blom Vaasan ammattikorkeakoulusta.

Heidi.blom@vamk.fi, 040 559 1963

Jos tulee kysyttävää, kysymykset voi suunnata [REDACTED]

Ystävällisin terveisin,

Elli Äikäs & Essi Ala-Jokimäki

Liite 3. Saatekirje työntekijälle

SAATEKIRJE

VAASA 17.8.2020

HYVÄ VASTAANOTTAJA

Opiskelemme Vaasan ammattikorkeakoulussa sosiaali- ja terveysalan yksikössä Sosionomi tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Teemme opinnäytetyönämme kartoitusta lapsen kuulluksi tulemisesta sijaishuollossa. Toteutamme tutkimuksen [REDACTED] Tutkimuksen avulla pyrimme tavoittelemaan nuorten kokemuksia kuulluksi tulemisesta sekä työntekijöiden ajatuksia sen toteuttamisesta. Lisäksi haluamme saada aikaan keskustelua ja nostaa tärkeää aihetta työyhteisöjen tietoisuuteen.

Opinnäytetyön toteutamme ryhmähaastattelulla, johon kutsumme teidät myöhemmin osallistumaan. Ennen ryhmätapaamista voitte vastata liitteenä oleviin kysymyksiin. Niiden pohjalta tulemme kokoamaan vastauksia ryhmässä, jolloin te saatte yhdessä summata ajatuksia, sekä me saamme tutkimusta varten laajaa näkemystä ja voimme esittää tarkentavia kysymyksiä. Osallistuminen haastatteluun on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Kaikki saamamme tieto käsitellään luottamuksellisesti ja hävitetään analysoinnin jälkeen. Kenenkään henkilöllisyys ei tule paljastumaan tuloksista. Emme myöskään paljasta, mihin sijaishuoltoyksikköön tutkimus tehdään. Tutkimus tullaan julkaisemaan Theseus-tietokannassa, joka on kaikkien nähtävillä.

Tutkimuksen tekemiseen on saatu asianmukainen lupa. Liitteenä haastattelukysymykset, joihin toivomme teidän vastaavan ennen ryhmätapaamista. Jos tulee kysyttävää meidät tavoittaa puhelimitse tai sähköpostilla.

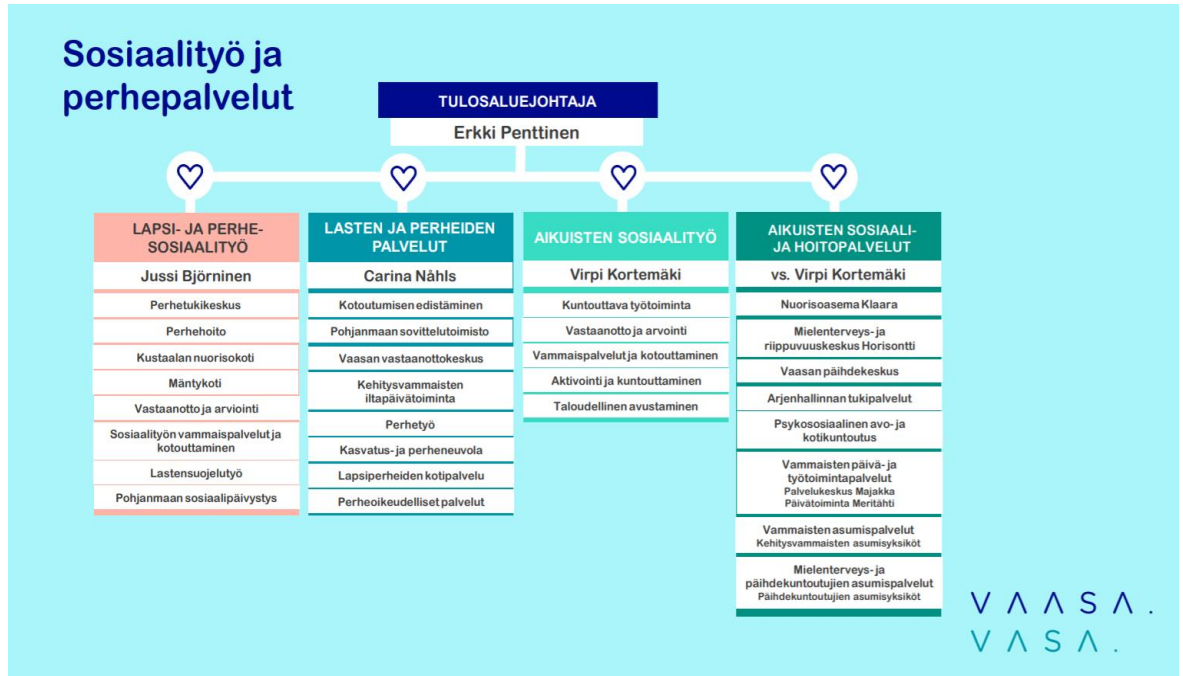
Opinnäytetyömme ohjaajana toimii Heidi Blom Vaasan ammattikorkeakoulusta.
Heidi.Blom@vamk.fi, 040 559 1963

Ystävällisin terveisin,

Essi Ala-Jokimäki p. [REDACTED]

Elli Äikäs p. [REDACTED]

Liite 4. Vaasan kaupungin organisaatiokaavio (Vaasa.fi, 2020.)

Liite 5. Haastattelukysymykset työntekijöille

1. MILLAISIA KONKREETTISIA TILANTEITA LAPSEN KUULEMISEEN LIITTYY?
2. ONKO 12-VUOTIAS SOPIVAN IKÄINEN VAIKUTTAMAAN ITSEÄN KOSKEVIIN ASIOIHIN? KERRO ESIMERKKI.
3. VAIKUTTAAKO LAPSEN IKÄ, TAUSTA, KEHITYSTASO JNE. SIIHEN, KUINKA LASTA KUULLAAN? (kulttuuri, perheen tilanne/historia..)
4. MILLAISISSA TILANTEISSA LAPSEN KUULEMINEN ON HAASTAVAA?
5. MITEN KOET KUULEMISEN TOTEUTTAMISEN ARKIPÄIVÄISESSÄ TOIMINNASSA?
6. ONKO SINULLA MIELESTÄSI TYÖNTEKIJÄNÄ RIITTÄVÄSTI MAHDOLLISUUKSIA JA OIKEUKSIA TOTEUTTAA KUULEMISTA?

Liite 6. Haastattelukysymykset lapsille

1. MITEN KOET TULEVASI KUULLUKSI SIJAISHUOLTOYKSIKÖSSÄ?
2. KOETKO, ETTÄ IKÄ ON VAIKUTTANUT SIIHEN, MITEN SINUA ON KUULTU SINUA KOSKEVISSA ASIOISSA? JOS, NIIN MITEN?
3. KOETKO KUULEMISEN MUUTTUNEEN SINÄ AIKANA, KUN OLET ASUNUT SIJAISHUOLTOYKSIKÖSSÄ?
4. OLETKO TYYTYVÄINEN SIIHEN, MITEN SINUA KUULLAAN SINUA KOSKEVISSA ASIOISSA? KERRO ESIMERKKI.
5. MILLAISISSA TILANTEISSA TOIVOT, ETTÄ VOISIT VAIKUTTA ENEMMÄN SINUA KOSKEVIIN ASIOIHIN?